

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Кафедра дошкільної педагогіки і психології

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ У СТАРШИХ
ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБОМ СВЯТ І РОЗВАГ**

Виконала: Гонтаренко І.О.,
магістрантка спеціальності
012 Дошкільна освіта
ОПП Дошкільна освіта

Допущено до захисту
« » листопада 2023р.

Науковий керівник:
к.п.н. С.А. Тітаренко

Завідувач кафедри
_____ Л.П. Загородня

Дата захисту: « » грудня 2023 р.

Оцінка _____

Підпис членів ЕК:

Глухів – 2023

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Теоретичні основи дослідження проблеми виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку засобом свят і розваг.....	8
1.1 Сутність і характеристика понять «патріотизм», «патріотичне виховання», «патріотичні почуття».....	8
1.2 Особливості виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку.....	20
1.3 Характеристика свят і розваг як засобу виховання патріотичних почуттів у старших дошкільників.....	29
Висновки до розділу 1.....	40
Розділ 2. Експериментальне дослідження виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку засобом свят і розваг.....	42
2.1 Виявлення рівня вихованості патріотичних почуттів у старших дошкільників.....	42
2.2 Система роботи з виховання патріотичних почуттів у старших дошкільників у процесі проведення свят і розваг	52
2.3 Аналіз результатів впровадження системи роботи з виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку.....	59
Висновки до розділу 2.....	64
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	68
ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ.....	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	74
ДОДАТКИ.....	80

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку української державності важливим стає питання виховання патріотичних почуттів та національної свідомості серед молодого покоління. Процес виховання патріота, громадянина та духовно розвиненої особистості є складним та тривалим. Він передбачає значний внесок педагогів та батьків у власний розвиток, усвідомлення високих цінностей, відповідальної поведінки, а також розуміння виховних завдань та вибір оптимальних методів та форм роботи з дітьми.

Закон України «Про освіту», Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття) та Концепція дошкільного виховання в Україні чітко визначають мету, завдання, стратегічні напрями та шляхи реформування дошкільних установ відповідно до сучасних тенденцій економічного і духовного розвитку країни. Основний напрям оновлення змісту їхньої роботи полягає в найбільш повному врахуванні етнічних та регіональних особливостей, а також широкому використанні принципів народної педагогіки, національної культури, сучасних досягнень науки та світового педагогічного досвіду.

Виховувати патріотичні почуття у дітей дошкільного віку означає не тільки виховувати любов до рідного дому, сім'ї, дошкільного закладу, міста, рідної природи, культурних цінностей свого народу і нації. Це також включає навчання толерантному ставленню до представників інших національностей, а також повагу до трудової діяльності і результатів праці, любов до рідної землі, вдячність захисникам Батьківщини, розуміння важливості державних символів, традицій та загальнонаціональних свят [9].

Сьогодні вимагає зосередити більше уваги на процесі виховання патріотизму у дітей дошкільного віку. У цьому віці діти дуже цікаві, вразливі та чутливі. Вони легко реагують на різні ініціативи, виявляють щире співчутливість і емпатію. Для вихователів цей період є надзвичайно благодатним, оскільки відкриваються широкі можливості для систематичного

і послідовного морального виховання дітей. Дошкільний вік сприятливий для формування духовних основ, почуттів, емоцій, мислення і соціальної адаптації. Цей період має особливий емоційно-психологічний вплив на дитину, і створені образи та враження залишаються в її пам'яті надовго, іноді навіть на протязі всього життя. Це особливо важливо для формування патріотичних цінностей [16].

Особливу увагу розвитку теорії патріотичного виховання молоді приділяли видатні представники вітчизняної педагогіки, такі як Г. Сковорода, О. Духнович, С. Русова, О. Сухомлинський, К. Ушинський, Я. Чепіга та інші. Сучасні тенденції у патріотичному вихованні молоді висвітлено в працях І. Беха, В. Борисова, М. Боришевського, П. Гнатенко та ін.

Для розробки сучасних підходів до формування у дітей старшого дошкільного віку першооснов національної самосвідомості велике значення має концепція розвитку українського дошкільця, яку розробили Л. Артемова, А. Богуш, Н. Лисенко, Т. Поніманська, О. Шевченко.

Насамперед слід відзначити, що окремі аспекти використання музичного фольклору у патріотичному вихованні дітей були досліджені в роботах І. Хланти, В. Гошовського, В. Мадяр-Новак, С. Садовенко, Т. Стегайло, Т. Вовк та інших.

У сфері педагогіки вивчається широкий спектр аспектів даної теми. Ця проблематика знайшла відображення в творчості визначних педагогів, таких як Г. Ващенко, Б. Грінченко, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський, а також сучасних дослідженнях від Л. Артемової, О. Денисюк, О. Каплуновської, М. Машовець, О. Стаєнної та інших. У наукових дослідженнях аналізуються різноманітні методи та засоби, такі як історія України (О. Денисюк), народознавство (А. Богуш, Н. Лисенко), народні ігри (Л. Артемова, Н. Лисенко), фізична культура (Н. Левінець, Є. Яхно), мистецтво (Н. Майборода) та умови формування патріотизму у дошкільників, зокрема, міжетнічна родина (М. Машовець). Всі ці дослідження повинні стати основою для освітньої роботи в закладах дошкільної освіти.

Ці дослідження є значущим науковим внеском, але далеко не всі засоби виховання патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку отримали повноцінне освітлення в них. Особливо мало уваги було приділено проблемі використання свят та розваг у процесі патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку.

Важливими засобами виховання патріотичних почуттів у старших дошкільників є організація розваг та свят, які регулярно проводяться в закладах дошкільної освіти. Ці заходи сприяють створенню радісної атмосфери, спонукають до позитивних емоцій, розширюють та поглиблюють діапазон їхньої емоційної та музичної чутливості, сприяють колективному співпереживанню, спонукають до ініціативності та розвитку творчих здібностей, а також готують до подальшого самостійного наповнення культурно-дозвілдової сфери в більш старшому віці. Також важливо відзначити, що свята та розваги є значущими чинниками у вихованні патріотичних почуттів у старших дошкільників [24].

Здійснюючи дослідження у цій галузі, педагогічна спільнота накопичила значний обсяг знань про ефективні методи впливу на старших дошкільників для розуміння явищ суспільного життя та позитивного ставлення до них. Втім, хоча ці дослідження відзначають важливість, їм не завжди притаманне спеціальне розглядання проблеми патріотичного виховання в дошкільному віці. Це підкреслює важливість докладної теоретичної розробки питання патріотичного виховання дітей дошкільного віку та підвищує актуальність подальших досліджень у цьому напрямку [7; 10; 18].

З іншого боку, дослідження та аналіз діяльності закладів дошкільної освіти вказують на наявність невирішених аспектів, що стосуються патріотичного виховання дітей. Передусім, це відсутність належної уваги педагогів до питання патріотичного виховання дітей, недостатня чіткість уявлення про шляхи виховання патріотичних почуттів, критерії оцінки їх виховання у старших дошкільників, а також відсутність системного підходу до цієї роботи в освітньому процесі закладів дошкільної освіти.

З урахуванням теоретичної й практичної важливості даної проблеми, а також її недостатньої дослідженості, ми обрали тему нашого дослідження: «Виховання патріотичних почуттів у старших дошкільників засобом свят та розваг».

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально дослідити процес виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку в процесі проведення свят і розваг.

Об’єкт дослідження – процес виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – система робота з виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку засобом свят і розваг.

Гіпотеза дослідження полягає в припущенні, що процес виховання патріотичних почуттів у старших дошкільників засобом свят і розваг буде відбуватися ефективніше за таких педагогічних умов:

- розробки сценаріїв свят і розваг з патріотичною спрямованістю;
- організації предметно-розвивального середовища, спрямованого на виховання патріотичних почуттів;
- активізації взаємодії закладу дошкільної освіти та сім’ї.

Завдання дослідження:

1. Здійснити аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми виховання патріотичних почуттів у старших дошкільників.
2. Охарактеризувати особливості виховання патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку.
3. Визначити рівень вихованості патріотичних почуттів у старших дошкільників.
4. Розробити систему роботи з виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку засобом свят і розваг.

Методи дослідження – теоретичні: аналіз, узагальнення, синтез, систематизація наукових даних; емпіричні: спостереження, констатувальний, формувальний та контрольний експерименти; методи математичної

статистики, узагальнення даних: якісна і кількісна обробка та інтерпретація даних.

Базою дослідження виступив Сумський заклад дошкільної освіти №26 «Ласкавушка».

Наукова новизна: схарактеризовано особливості виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку. Розроблено систему роботи з виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку засобом свят і розваг.

Практичне значення дослідження: розроблено критерії, показники та рівні вихованості патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку. Розроблено систему роботи з виховання патріотичних почуттів у старших дошкільників засобом свят і розваг. Розроблено практичні рекомендації для вихователів щодо виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку.

Структура роботи. магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (69 найменувань), 4 додатків. Повний обсяг магістерської роботи становить 98 сторінок, основний текст – 73 сторінки. Робота містить 9 таблиць, 2 рисунки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ СВЯТ І РОЗВАГ

1.1 Сутність і характеристика понять «патріотизм», «патріотичне виховання», «патріотичні почуття»

Формування громадянської свідомості в Україні має глибоко національний характер, заснований на національних традиціях українського народу. Цей процес виступає не тільки ідейною основою національної свідомості, а й засобом збереження національної ідентичності. Сучасна модель виховання враховує сучасні реалії, оскільки вони обумовлені соціально-економічним становищем країни, моральним і духовним станом українського народу та потребою в розвитку культури та науки.

Питання патріотичного виховання дітей є на сьогодні однією з найактуальніших проблем. Усупереч суперечкам та протистоянням різних поглядів на сутність українського патріотизму, які досягли своєї вершини в соціальних мережах, питання патріотичного виховання в освітньому середовищі, на жаль, залишається недостатньо висвітленим [32].

Події, які сталися в країні протягом останніх двох років, вразили майже всіх, створили потужний волонтерський рух та викликали патріотичні почуття мільйонів громадян. Ці події підкреслили готовність українців жертвувати своїм життям ради свободи.

Розбіжність поглядів, суперечливість у визначенні терміну «патріотизм», активне відстоювання окремими групами дорослого населення своєї точки зору як єдиної правильної, свідчать про серйозні недоліки у системі патріотичного виховання. Багато з тих, кому не вдалося особисто заповнити поняття «Батьківщина», «Україна», «українець» власним внутрішнім змістом, свідчать про недостатню ефективність патріотичного виховання.

Усе це значно ускладнює реалізацію завдань патріотичного виховання, яке може перетворитися на порожні гасла, якщо його не підкріплювати конкретними діями, що викликають емоційний відгук на користь країни. При цьому важливо розуміти, що діти та дорослі повинні діяти разом. Надія на те, що патріотичні почуття в дітей та молоді самі собою сформуються, є ненадійною. Протягом останніх двадцятиріччя ми можемо спостерігати наслідки формального підходу до цієї проблеми.

Поняття «патріотизм» (від грецького «батьківщина») виражає пристрасну прив'язаність до Батьківщини, відданість їй та своєму народові. Це високе моральне почуття, яке є основною якістю людини, і його зміст, форми вираження та значення можуть змінюватися в конкретно-історичних умовах. Патріотизм здатний бути належним чином зрозумілим лише в певних історичних обставинах. Отже, поняття патріотизму має конкретно-історичний, суспільно-політичний та національний контекст [1].

Існує безліч різних точок зору на патріотизм і питання, коли потрібно його виховувати. Патріотизм є справою внутрішньої свободи, виявом добровільного самовираження, це глибока любов до своєї Батьківщини, свого народу та нації. Без цієї любові до Батьківщини, готовності підтримувати її багатства, оберігати її честь та славу, а за потреби навіть віддати життя за її волю та незалежність, людина не може справжньо бути громадянином. Як комплексна риса, патріотизм включає емоційно-моральне та практичне ставлення до самої себе, до інших людей, до власної землі, своєї нації, матеріальних і духовних досягнень суспільства.

Перший раз термін «патріот» з'явився в епоху французької революції між 1789 та 1793 роками. Тоді патріоти називали себе захисниками народу, захисниками республіки, у протистоянні зрадникам Батьківщини, які сприяли монархістам.

І хоча термін «патріотизм» має стародавнє коріння, людство на кожному етапі свого розвитку надавало йому різний зміст. Це поняття нічого не значить саме по собі, якщо воно відокремлене від духовності. Незалежно від території,

клімату, національного походження, мови чи підданства, Батьківщина формується з глибокого духовного значення. Це поняття охоплює більше і глибше, воно є реальною духовною цінністю [6].

Лексема «патріотизм» має зарубіжне походження. За словами О. Онопрієнка, латинське слово «patria» спочатку означало походження за батьківською лінією, походження від «pater» – «батько», і в дальшому – «покоління», «рід», «плем'я», «родина». Пізніше це слово стало означати «вітчизна», «батьківщина». Смысловое навантаження слова «πατριότης» в грецькій мові – «співвітчизник», «земляк». Це свідчить про тотожність поняття патріотизму в цих мовах [28].

У багатьох сучасних європейських мовах вимова і написання слова «патріотизм» схожі. Наприклад, англійською – «patriotism», німецькою – «Patriotismus», французькою – «patriotisme», італійською – «patriottismo», іспанською – «patriotismo».

Однак варто відмітити, що поняття «патріотизм» та «патріотичне виховання» в науково-педагогічній літературі не мають єдиного трактування, це пов'язано як з різними точками зору авторів, так і з багатогранністю цих концепцій. Виділяється кілька підходів до тлумачення сутності поняття «патріотизм»

Ідеологічний підхід визначає патріотизм як готовність служити Батьківщині, любов до неї, що виникає під впливом історичних та економічно-соціальних реалій.

Соціально-філософський підхід розглядає патріотизм як важливий аспект суспільної та особистісної культури духа, де патріотизм відображає духовність людини та суспільства загалом. Згідно з цією концепцією, патріотизм – це відданість вітчизні, любов до неї, гордість за історію та бажання захищати її інтереси [40].

Соціологічний підхід вбачає патріотизм як ціннісну орієнтацію, де основа полягає у ціннісному ставленні до поняття «Батьківщина». Ця орієнтація включає морально-емоційний зв'язок, єдність етнічних,

географічних, релігійних, культурних, історичних та естетичних аспектів, пов'язаних із поняттям «Батьківщина».

Педагогічний підхід акцентує на формуванні та розвитку почуття патріотизму не лише у молодших поколінь, але й у всіх громадян країни.

У тлумачному словнику української мови термін «патріотизм» визначається як любов до своєї Батьківщини, відданість своєму народові та готовність до жертв і подвигів для їхнього блага. Це визначення акцентує увагу на таких емоційно-почуттєвих аспектах, як любов, відданість та готовність, що свідчать про психологічні корені розуміння цього поняття [60].

Але варто зауважити, що в філософії поняття «патріотизм» традиційно відображає систему народних поглядів на природу та суспільство. На рівні масово-побутового сприйняття це виражає успадковану та культивовану любов до усього рідного – мови, культури, традицій тощо. На раціонально-суспільному рівні патріотизм визначає буття народу в часі, його самоусвідомлення та самоутвердження серед інших народів світу, а також співпрацю з ними. На особистісному рівні патріотизм виражає почуття любові та відповідальності за долю свого народу, надаючи пріоритет суспільству над особистими інтересами.

Таким чином, філософське розуміння патріотизму базується на категоріях народного світогляду та національної свідомості.

Зокрема, педагогічна наука і практика в деяких випадках відзначалася певним формалізмом у питаннях патріотичного виховання молодшого покоління. Розхитування основ людської свідомості та контраст між ідеалами та реальним життям залишили свій слід на моральній культурі поколінь. Підходи до виховання моральних почуттів, зокрема патріотичних, часто були штучними і не враховували вікові особливості та можливості дітей. На почуття дітей впливали колективні форми навчання та виховання, що призвело до недостатньої індивідуальності в підході. Також не вистачало народознавчого матеріалу для використання з дошкільниками, що призводило до труднощів у їх засвоєнні. Відповідно, формально засвоєні знання приводили до

поверхневого ставлення до понять як «Батьківщина», так і до суспільного життя загалом [59].

Один із видатних вітчизняних мислителів минулого, філософ і педагог Г. Сковорода, досліджував поняття «патріотичного виховання» на всіх його аспектах. Він відзначав, що цей процес базується на активному пізнанні та самопізнанні, пропагував необхідність пізнання власного народу та одночасно усвідомлення себе у колективі. Г. Сковорода висловлював думку, що кожна особистість має знати свій народ та усвідомлювати себе в цьому контексті [62].

Український педагог К. Ушинський підкреслював, що патріотичне виховання полягає у формуванні у молодого покоління почуття відповідальності перед Батьківщиною та гідності. Він підкреслював, що любов до рідної країни є ключем до зміцнення серця людини та її готовності віддати себе заради свободи та незалежності. Важливість розвитку почуття любові до України в індивідах була для нього невід'ємною, а виховання базувалося на природній здатності до народності, що мала сильний вплив на психологію та поведінку людини [62].

Обговорюючи невідповідність тогочасної освітньої системи національним особливостям, С. Русова уточнила суть патріотичного виховання як створення у молоді любові до свого народу та поваги до інших народів, а також розвитку громадянської самосвідомості через глибоке осмислення духовної спадщини України [62].

Підкреслюючи наявність патріотизму у національному виховному ідеалі, Г. Ващенко докладніше розкрив сутність поняття патріотичного виховання, вказавши на цілеспрямований процес залучення молоді до глибокої віри у Бога, важливих національних та загальнолюдських цінностей, а також до будівництва незалежної України та піднесення її духовної культури, освіти, науки та мистецтва на високий рівень [13].

Провідний педагог А. Макаренко, що розглядав патріотичне виховання як важливу складову загальної виховної системи, наголосив на зв'язку його з

формуванням різних особистісних якостей, таких як мужність, воля, цілеспрямованість, гордість за свій народ, гідність, честь тощо [62].

Важливу роль у патріотичному вихованні відіграв визначний педагог В. Сухомлинський. Він спрямовував увагу на розвиток світоглядної свідомості, залучення вихованців до суспільно корисної праці та формування в них обов'язку і відповідальності перед Батьківщиною. В. Сухомлинський стверджував, що патріотичне виховання передбачає активну діяльність особистості, спрямовану на утвердження гуманних ідеалів, працю на користь народу, зміцнення сили, гідності та слави Батьківщини, глибоку любов до співгромадян, непохитну неприйнятність зла у всіх його виявах [62].

Поточний контекст поняття патріотизму визначається соціальними запитами української держави в сфері освіти та виховання, які конкретизуються у Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ століття), «Концепції виховання дітей та молоді в національній системі освіти» та «Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності». Зокрема, останній документ розглядає патріотизм як пристрасну прив'язаність до свого народу та України. Також вказується, що важливою характеристикою українського патріотизму повинна бути турбота про благополуччя народу, сприяння утвердженню України як правової демократичної соціальної держави, готовність захищати незалежність Батьківщини [39].

Учені широко вивчають визначення сутності понять «патріотична свідомість» та «любов до Батьківщини» в контексті дослідження патріотичного виховання. Цій темі присвячені глибокі наукові дослідження філософів О. Забужка, І. Надольного, В. Шинкарука і багатьох інших. Психологічний аспект патріотизму вивчали сучасні психологи, зокрема І. Бех, М. Боришевський, В. Котирло. Питання стосовно формування військового патріотизму розглядалися в роботах В. Баранівського, В. Осьодла, В. Стасюка, Ю. Красильника.

Сучасні науковці та педагоги також вивчають поняття «патріотичне виховання» та «патріотизм». Дослідження проблеми виховання патріотизму у дошкільників базуються на фундаментальних джерелах в галузі національної системи виховання, основних положеннях національної освіти та виховання (А. Алексюк, І. Бех, О. Вишневський, Т. Усатенко).

Сучасна педагогічна література виділяє три основних типи патріотизму [31]:

1. Етнічний патріотизм, що базується на особистому сприйнятті свого народу, любові до рідної мови, культури, історії тощо.

2. Територіальний патріотизм ґрунтується на відчутті прив'язаності до конкретного місця на землі (місцевості, ландшафту, клімату тощо), де людина народилася.

3. Державний патріотизм ґрунтується на основній меті нації – будівництві власної держави, національному самовизначенні, державницькому світогляді та громадянському почутті; цей рівень патріотизму пов'язаний з державною ідеологією та втілює в собі почуття громадянства.

Дослідниця О. Лещенко наголошує на важливості включення до поняття патріотизму таких аспектів, як повага до місця народження та місця постійного проживання як до своєї Батьківщини, любов та турбота про цей територіальний контекст, поважання місцевих традицій, відданість цьому місцю протягом всього життя. Залежно від індивідуального сприйняття, яке залежить від рівня інтелектуального розвитку та глибини самосвідомості, межі, на які розповсюджується поняття Батьківщини, можуть розширюватись від особистого дому до обласних масштабів [44, с. 12].

Головна роль патріотичних почуттів виявляється у формуванні позитивного ставлення до свого народу та Батьківщини. Як вказує В. Вугрич, суб'єктом патріотизму є людина як член суспільства, а об'єктом – народ та Батьківщина [17, с. 9].

Отже, патріотичні почуття українського народу представляють собою емоційну складову національного світогляду, яка включає в себе відчуття належності до України, її історії та віру в майбутнє держави. Вищим рівнем патріотизму є глибока любов до Батьківщини та готовність витратити зусилля, навіть віддавати життя заради неї.

На поточному етапі, в аналізі патріотизму, наукові дослідники виокремлюють три ключові компоненти:

- когнітивний аспект – це система знань, які особа внутрішньо усвідомлює, стійкі оцінкові позиції та судження;

- емоційно-вольовий аспект – це включає оптимізм, пристрасну любов до України, глибоке відчуття історичного та унікального образу свого народу, наявність вольових якостей для здійснення патріотичних переконань та готовність захищати незалежність України.

- діяльно-практичний аспект – це уміння і навички творчої громадської діяльності та поведінки, виконання обов'язків та дотримання законів, турбота про добробут народу, свідоме самореалізація і вдосконалення патріотичних рис особистості [47, с. 4].

У сучасній педагогіці існують різноманітні підходи до патріотичного виховання:

- повернення до моральних цінностей у всіх аспектах виховання;
- використання народознавчого матеріалу для формування національної та міжнародної свідомості;
- індивідуалізація впливу на почуття дітей.

Моральне виховання включає в себе засвоєння загальнолюдських цінностей, моральних норм у суспільстві, формування позитивного ставлення до кожної людини (незалежно від її національності, раси тощо), спрямованість на добротворення не лише в межах власної країни, але й в усьому світі. Це визначає основу для національного виховання, яке спрямоване на розбудову почуття любові до Батьківщини, ціннісне ставлення особистості до своєї землі, українського народу, його історії, культури, традицій [59].

Отже, дитина повинна перш за все досягнути концепцію цінності життя, поваги до творчої праці, відкидання ненависті, відкидання знищення як засобу вирішення будь-яких суперечок.

Значущий аспект у роботі над вихованням патріотизму полягає у спрямуванні дітей на розуміння цінності творчості, творчої праці та праці загалом. Людина народжується в світі, який створений іншими людьми, і вона сприймає його як даність, тільки згодом розуміючи, що ніщо не виникає без вкладених зусиль. Сучасною проблемою є розтягнутість періоду пасивного споживання результатів чужої праці в багатьох випадках до завершення шкільної освіти і навіть після цього. Це призводить до знецінення праці та байдужого ставлення до особистих та суспільних речей. Заради розваги можуть пошкоджувати майно, включаючи обладнання дитячих майданчиків, паркові лавки, транспортні засоби, а також меблі в учбових закладах [68].

Єдиний спосіб змінити цю ситуацію на краще полягає в тому, щоб вже змалку залучати дітей до суспільно корисної трудової діяльності. Щасливо, цей підхід набуває популярності. Наприклад, діти, які дбають про довкілля, виявляють свої патріотичні почуття та розуміють сутність патріотизму. Важливо розуміти, що демонстрація патріотизму включає не лише словесні заяви на мітингах, але й практичні дії, такі як правильне сортування сміття та його викидання у відведені місця.

Ми повністю підтримуємо цю концепцію, але хочемо додати, що варто не тільки показувати дітям позитивні приклади, але й розкривати негативні наслідки деструктивних дій та обговорювати конкретні випадки руйнування виробів людської праці або завдання шкоди природі.

При введенні дошкільників до професій своїх батьків, слід підкреслювати, що їхня праця має значення не лише для благополуччя родини, але й для кожної окремої особи та всієї країни. Через свою допитливість, сплата податків та сумлінну працю вони сприяють процвітанню держави. В сильній та розвиненій країні кожному громадянину живеться комфортно [67, с. 34].

Сприяння екологічній, соціальній та економічно розумній поведінці є позитивним виявом активного та конструктивного патріотизму. Цей напрямок, на нашу думку, є особливо важливим для спільної діяльності дошкільних навчальних закладів та сімей. Новий підхід до патріотичного виховання має сприяти переосмисленню національної культури, вивченню коренів народного життя, важливості місця, національної мудрості та мистецтва. Потрібно не просто модифікувати окремі компоненти, методи та засоби, але й змінювати підходи. Кожному педагогові варто надати можливість для креативності, самостійного пошуку форм, методів, прийомів впливу на формування знань і виховання почуттів у дітей дошкільного віку.

Патріотизм, як внутрішнє почуття, складається з різних компонентів, які взаємодіють між собою:

- перший, поверхневий аспект, включає в себе природну прив'язаність до свого народу як до великої родини, любов до рідної мови та природи;
- другий аспект охоплює розумове розуміння патріотизму, свідомість про свій обов'язок перед народом, готовність стати на захист його інтересів;
- третій аспект відзначає переплетення прив'язаності до рідного та близького зі свідомістю свого обов'язку перед народом, а також готовність і бажання служити своїй Батьківщині.

Сучасна дослідниця О. Денисюк підкреслює значення діалектичного підходу до розуміння патріотизму. Він вважає, що патріотизм включає нерозривне об'єднання національного та громадянського патріотизму, активну участь у побудові громадянського суспільства, захист прав особистості. Це дозволяє переосмислити роль патріотизму як консолідуючого фактора в складних суспільних процесах, що виникають внаслідок змін у суспільних відносинах в Україні [24].

Таким чином, патріотизм розглядається як громадянське та моральне почуття, відчуття обов'язку перед народом, готовність служити Батьківщині, соціально-психологічна характеристика та система цінностей. У цьому контексті поняття «Батьківщина» може охоплювати як загальний для всіх

народів поняття, так і «малу Батьківщину». Патріотизм може бути виявлений окремою особистістю або групою людей з різними ознаками, такими як територіальна або професійна належність. У широкому розумінні суб'єктами патріотизму можуть бути етноси, нації, народи конкретної країни.

Отже, патріотизм в сучасних умовах представляє почуття любові до Батьківщини (як великої, так і малої), народу та держави, готовність працювати на благо своєї країни та захищати її інтереси.

Патріотизм не є вродженим генетично в людини від народження [22]. Він формується або може зникати під впливом політичних, економічних та соціальних факторів. Як зазначив відомий вітчизняний педагог В. Гнатюк, «патріотами не народжуються, вони стають через процес особистісного становлення, вплив виховання і масових засобів інформації на кожну людину» [21].

Сучасні наукові джерела висловлюють різні підходи до розуміння поняття «патріотичне виховання». Наприклад, в «Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді» надається таке визначення: патріотичне виховання – частина національного виховання, метою якої є створення самостійних громадян-патріотів України, гуманістів і демократів, готових виконувати громадянські та конституційні обов'язки, успадковувати духовне і культурне спадщина українського народу, сприяти розвитку взаємин. Це сприяє єднанню українського народу, зміцненню соціально-економічних, духовних, культурних засад розвитку суспільства і держави [36].

Також І. Бех та К. Чорна вказують на схожий підхід щодо цього терміну. Вчені з України вірять, що патріотичне виховання дітей та молоді є цілісною, системною та цілеспрямованою діяльністю органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, школи та інших соціальних інститутів з метою формування в молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття прив'язаності до Батьківщини, турботи про добробут свого народу, готовності виконувати громадянські та конституційні обов'язки з захисту національних

інтересів, цілісності та незалежності України, а також сприяння формуванню країни як правової, демократичної та соціальної держави [5; 64].

Крім цього, ідея патріотичного виховання включає в себе і систему підходів. Це розглядається як динамічна система, яка включає різноманітні зв'язки та взаємозв'язки між елементами, що включають в себе як об'єктивні, так і суб'єктивні складові. Важливим аспектом є наявність підсистем, які стосуються змісту, організації та методології. В межах системи патріотичного виховання виявляються закономірності різного рівня і характеру, врахування яких допомагає ефективному управлінню цією системою [11, с. 21].

Одним з аспектів розгляду патріотичних почуттів є процес розвитку емоцій. Він стверджує, що формування почуттів відбувається через специфічний вплив на емоційну сферу особистості. У сфері патріотичних почуттів відображається ставлення до держави, її минулого, майбутнього та сучасного стану. Елементами патріотичних почуттів є:

- почуття належності до власної держави та народу;
- гордість за досягнення та засмучення за невдачі держави;
- повага до історії, культури, традицій, вірувань, менталітету;
- захоплення героїчними подіями минулого і сучасності;
- любов до рідної природи;
- повага до рідної мови, традицій, звичаїв та обрядів своєї країни;
- туга під час розлуки з Батьківщиною;
- неприйняття антиукраїнських тенденцій;
- національна гідність [27].

Патріотичні настрої не мають обмежуватися лише пасивними реакціями захоплення та спостереження. Ідеально, згідно з висловом П. Ігнатенка, В.Поплужного, Н. Косаревої, Л. Крицької, вони мають бути спрямовані на досягнення вищої мети – піднесення України до рівня розвинених світових держав. Це вимагає активної діяльності всього українського народу. В сучасних умовах емоційний аспект патріотизму особливо проявляється в мужності, рішучості та готовності громадян України відстоювати

незалежність своєї молодії держави навіть за використання мільярдів можливих засобів.

Підбиваючи підсумки аналізу наукових джерел, можна зробити висновок, що патріотичне виховання – це суспільний феномен, що визначає індивідуальне ставлення особистості до самої себе, до свого народу та своєї Батьківщини. Ця позиція виражається через відповідні почуття, погляди та переконання. Тільки той, хто справді розділяє інтереси, цілі, потреби та ідеали свого народу, розуміє свою національну ідентичність та унікальність, може стати зрілою, громадсько свідомою особистістю, справжнім патріотом та активним співтворцем своєї долі та долі своєї Батьківщини.

Патріотичне виховання має бути фундаментом всієї системи освіти, оскільки завдяки ньому дорослі можуть виховати особистість, яка відчуває гордість за свою державу, усвідомлює соціальні виклики своєї Батьківщини та українського народу, віддано виконує громадянські обов'язки, небайдуже ставиться до близьких і рідних людей.

1.2 Особливості виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку

Почуття любові до Батьківщини росте під впливом виховання. Від трьох до семи років відбувається процес формування громадянських почуттів, накопичення вражень та знань, які послужать основою для майбутніх патріотичних переживань. Враження з дитинства стають фундаментом для приєднання до свого народу та Батьківщини, і вони впливають на сприйняття складних соціальних явищ.

Дискусійні думки довгий час існували щодо можливості дітей дошкільного віку осягнути такі важливі соціальні почуття, як любов до Батьківщини та здатність розуміти сутність соціальних явищ. Вже Я. Коменський вбачав важливість передачі дошкільникам базових знань із історії, географії та політики. К. Ушинський підкреслював, що основна мета

вчинків, спрямованих на розповіді дітям про їхню країну, полягає в розбудові громадянських почуттів та формуванні понять про добро та зло.

Результати сучасних досліджень у галузі психології та педагогіки, проведених А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Поніманською, П. Матвієнко та іншими, надають докази, що дитячі суспільні зв'язки включають не лише ставлення до родичів та однолітків. Дошкільникам доступні базові знання про історію країни та основні соціальні події [9; 46; 54].

Аналіз досліджень І. Беха, М. Боришевського показує, що нові патріотичні настанови, що з'являються у старшому дошкільному віці, свідчать про необхідність спеціальної роботи з патріотичного виховання дітей [6; 12].

Згідно з вивченням І. Беха, М. Боришевського патріотизм аналізується як єдність когнітивного, емоційного та діяльнісного компонентів. Когнітивний компонент передбачає усвідомлення дітьми концепції країни, її історії, символів, звичаїв та іншого. Цей аспект забезпечує змістову основу для формування патріотичних уявлень. Здобуті знання допомагають маленькому віковій орієнтуватися в сучасному світі, формувати свою позицію щодо суспільства, власної Батьківщини [6; 12].

Емоційно-ціннісний аспект має ключове значення в формуванні патріотизму у дошкільників. Ця складова включає у себе стійкі оцінювальні настанови і судження, а також систему моральних та гуманістичних цінностей.

Діяльнісний компонент охоплює практичні вміння та навички, які проявляються в поведінці та передбачають свідому виконавчу діяльність, пов'язану з використанням державних та народних символів.

Аналіз психологічних досліджень, що висвітлюють питання формування патріотизму, розкриває психологічні механізми, що лежать в основі розвитку патріотичних переконань у дітей дошкільного віку [10; 14; 29; 32].

Перш за все, важливий вплив на формування патріотизму має приклад дорослих, які виступають у ролі моделей для наслідування дітьми. Ключову роль в цьому відіграє близька або значуща доросла особа, оскільки діти

набувають певних позитивних емоційних настанов швидше, ніж засвоюють інформацію (згідно з О. Каплуновською). Справжні патріотичні почуття здатний сформувати освічений патріот – батьки, старші родичі, педагоги, які разом із дітьми відчутно радіють досягненням українських спортсменів, учених; своїм особистим прикладом демонструють прив'язаність до українського, амбіції зробити країну кращою (наприклад, підтримка української історії, дотримання традицій, сприяння українській армії, використання державної мови тощо). Загалом, патріотичні почуття не виникають самі собою – це результат тривалого виховного впливу на дитину, що починається з раннього дитинства [32].

По-друге, врахування аспекту емоцій. Емоційний складник в структурі патріотизму на цьому віковому етапі виявляється як найзначущіший, оскільки протягом дошкільного дитинства емоції залишаються ключовими генетичними регуляторами поведінки та формування когнітивних процесів.

По-третє, акцент на дії. Усвідомлення себе часткою нації можливе виключно через активну діяльність, в ході якої дитина переживає сильні позитивні емоції. Реальні вияви патріотизму у дитини обов'язково повинні бути підкріплені оцінкою дорослого.

Серед ключових напрямів патріотичного виховання дітей дошкільного віку варто виділити:

- формування основних знань про історію країни, національні символи, столицю;
- створення уявлень про сім'ю, родину, походження та родовід;
- поглиблення знань про рідний край;
- пізнання явищ суспільного життя;
- знайомство з традиціями та культурою українського народу.

Важливо виділити основні завдання патріотичного виховання дітей дошкільного віку, які включають:

- культивування поваги та пристрасної прив'язаності до України;
- спонукання до почуття глибокої любові до Батьківщини;

- сприяння розвитку основ національної самосвідомості;
- виховання уміння цінувати культурну спадщину українського народу.

Патріотичне виховання дітей дошкільного віку має об'єднати більш широкий спектр завдань, ніж ті, що були відзначені. Це включає не лише розкриття прив'язаності до родинного оточення, сім'ї, дитячого садка, а й розвиток поваги до осіб різних професій та їхнього внеску, захисників Вітчизни, землі, державних символів, традицій країни, національних свят та багато іншого [10].

Важливо розкрити специфіку процесу виховання у дітей любові до Батьківщини, аналізуючи сутність самого патріотичного почуття, його структуру та зміст, а також дослідити його коріння і джерела, які лягли в основу цього складного інтегрального емоційного стану.

Перед тим як дитина зможе співпереживати проблемам та нещасливим подіям, що стосуються Батьківщини, вона повинна навчитися відчувати і виражати співпереживання загалом. Враження від краєвидів країни, її природної розкіші, виникають, коли дитину навчили розглядати природу навколо себе. Крім цього, під час розвитку дитини слід надати їй можливість вчитися цінувати результати праці та виробництва, оскільки це покладе фундамент для її майбутньої готовності допомагати Батьківщині.

Отже, важливим кроком у вихованні у дітей почуття пристрасної прив'язаності до Батьківщини є засвоєння дитиною соціального досвіду життя власній країні та розвиток певних норм поведінки та міжособистісних відносин.

Патріотичне почуття, своєю сутністю, охоплює всі аспекти особистості: моральні, трудові, інтелектуальні, естетичні, а також фізичний розвиток, і передбачає вплив на кожен з цих аспектів для досягнення єдиної гармонійної мети.

Цілком доцільно визначити зміст і послідовність заходів з патріотичного виховання дітей дошкільного віку. Розпочати виховання почуття любові до Батьківщини слід зі сприяння внутрішньому розвитку дитини, яке охоплює

любов до батьків, бажання досягнути гармонії в родині, зацікавленість рідним містом або селом, а також відчуття належності до оточуючої природи. З ростом дитини суспільні відчуття будуть поширюватися на більше широке коло – від взаємовідносин з ближніми до стосунків з іншими людьми, містами, селами, і навіть нацією загалом. Процес «інтелектуалізації» почуттів відбуватиметься в тісному взаємозв'язку з формуванням уявлень і понять про поняття «народ», «Батьківщина» тощо. Зміст патріотичного виховання на кожному етапі дошкільного дитинства визначається програмами, які охоплюють народознавчі, українознавчі та краєзнавчі аспекти [35].

Загальна стратегія дошкільної освіти в Україні покладає наголос на засвоєння знань про власну державу та виховання поваги до національних символів. Діти старшого дошкільного віку повинні бути обізнані з прапором, гімном, гербом України, а також знати назви столиці, інших великих міст, важливі географічні пункти (Карпати, Дніпро), видатні місця (Тарасова гора у Каневі, Хортиця, заповідник Асканія-Нова та інші). Заняття, спрямовані на виховання патріотизму, такі як «Ми – горді жителі України», «Місця пам'яті в Україні», «Наші національні пісні», «Вулиці нашого міста (села)», «Українські символи», «Рідне місто (село)», «Наш герб» та інші.

Діти старшого дошкільного віку повинні поступово розуміти, що моральний аспект патріотизму включає розвиток національної економіки, що виявляється у створенні нових робочих місць, високій заробітній платі для працівників, стабільних доходах бюджету, відповідному використанні природних ресурсів. Також це включає підтримку національних виробників, сприяння економічній та господарській порядності власників підприємств, сприяння розвитку меценатства та інших аспектів. Вихователь може ілюструвати ці поняття прикладами з історії та сучасного життя країни. Дуже ефективним у патріотичному вихованні дітей дошкільного віку є використання художньої літератури, де розповідається про історію та сучасність України, про життя дітей та дорослих [61].

Для дошкільника Батьківщина починається з його найближчого оточення: рідного дому, вулиці, на якій він живе, та дошкільного закладу. Тому педагоги рекомендують таку послідовність у вихованні патріотичних почуттів у дитини:

- виховання любові до матері та батька;
- виховання прив'язаності до дошкільного навчального закладу;
- розвиток почуття приналежності до міста (села), де вона живе;
- формування знань про визначні місця свого міста (села), його культурне спадщина, промисловість, роль міста на рівні області та країни;
- розкриття інформації про столицю України та її символіку;
- пізнання визначних, заповітних та природоохоронних об'єктів України;
- формування знань про українську армію.

Уявлення про минуле країни формується на підставі конкретних суспільних уявлень про сучасність та процеси розвитку країни. Формування цих суспільних уявлень тісно пов'язане з розумовим, моральним і естетичним вихованням.

У патріотичному вихованні використовуються наступні засоби: навчальна діяльність, гра, праця, художньо-творча діяльність та самостійна діяльність. Важливо, щоб патріотичне виховання відбувалося через різноманітні активні діяльності дітей [9].

Форми роботи з патріотичного виховання включають проведення занять, організацію екскурсій до місць історичних подій, організацію виставок, свят і розваг, таких як «Свято рідної мови», «Екскурсія до країни мови», «Люби і знай свій рідний край», створення альбомів та фотоальбомів на тему рідної природи, організація виставок природничих виробів, квіткових композицій, а також спільні заходи з родинами, такі як «День сім'ї» та інші [9].

Додатково використовуються такі форми роботи:

– систематичне спостереження за навколишнім середовищем, поєднане з читанням художніх творів, слуханням музики, розгляданням картин, малюванням та насолодою від рідної природи;

– регулярні екскурсії до найважливіших місць рідного краю, відвідування музеїв та виставкових залів (або віртуальні екскурсії через інтерактивні презентації);

– бесіди з використанням порівнянь, індивідуальних завдань та актуалізації досвіду дітей;

– залучення дітей до трудової діяльності, зокрема в участі у благоустрою довкілля та охороні природи;

– відзначення державних та народних свят, пам'ятних дат, які відображають важливі етапи в історії країни;

– використання українського фольклору – казок, загадок, прислів'їв, приказок, легенд, пісень, танців, хороводних ігор та інших в діяльності дітей;

– ознайомлення дошкільників з народним декоративно-вжитковим мистецтвом, побутом та національним одягом через образотворчу діяльність;

– участь у волонтерських проектах та благодійних ініціативах, які розвивають гуманітарний аспект патріотизму та відповідальність перед співгромадянами.

Дієвими методами формування патріотичних почуттів є проведення бесід на такі теми: «Моя Україна», «Знати і шанувати символи своєї Батьківщини: герб, прапор, гімн», «Особливості, якими пишається наша країна», «Значення родини та рідного оточення». Також вихователі можуть розповідати дітям про історію країни, її культурні досягнення, зачитувати твори та вірші місцевих поетів. Важливим елементом є перегляд діафільмів та кінофільмів, що розповідають про рідну землю, працю людей, природні багатства тощо.

Рольові ігри, ігри-драматизації, сюжетно-рольові ігри відіграють також важливу роль у патріотичному вихованні. Протягом таких ігор діти можуть

бути активно залучені до різних сценаріїв, які передають національні цінності та культурний досвід.

Окрім цього, важливим напрямом патріотичного виховання є включення дітей до народознавства. Щоб закохатися в рідну землю та свій народ, діти повинні зрозуміти їх, освоїти красу природи, рідного слова, робочої діяльності, а також почути гордість за свою належність до такого талановитого, працьовитого та добросердечного народу.

Поняття народознавства охоплює широкий спектр знань про конкретний народ, його особливості побуту та праці, національний характер, психологію, світогляд, історико-культурний досвід, родовід, спосіб життя та виховання у сім'ях, рідний край та всі зв'язані з ним аспекти [9].

Засобами народознавства в патріотичному вихованні є вивчення рідної мови, яка відображає глибинні аспекти національної духовності. Вивчення історії народу дозволяє пізнати коріння духовності та родовід, розуміти сучасні проблеми та передбачати майбутнє. Етнопедагогіка, включаючи народні виховні традиції та культурно-освітні цінності, передає мудрість народу через прислів'я та приказки, які відображають народну мудрість та цінності.

Ці елементи спільно допомагають дітям розвивати патріотичні почуття, зрозуміти і цінувати свою культурну спадщину, та відчувати гордість за свою націю.

Сімейна етнопедагогіка виокремлює сім'ю як народ, який укладається в мініатюрі. Рівень виховання дітей та, в цілому, нації, безпосередньо залежить від культурного рівня сім'ї. Сильна сім'я відображає міцність держави. Мудрість сімейного виховання добре підкреслюється народними прислів'ями. Наприклад, «Гарна жінка, гарні діти – тільки жити та радіти», «Дім тримається не на землі, а на жінці», «Тут і я, тут і жінка моя, тут і мої діти – любо поглядіти». Такі вислови передають глибокий вплив сімейних цінностей на виховання [42].

Народні традиції включають у себе історичний досвід, звичаї, погляди, норми поведінки, які передаються з покоління в покоління. Це охоплює шанування старших, піклування про дітей, святкування пам'ятних дат тощо. Звичаї, які стали визнаними і необхідними, взаємодіють з традиціями, викреслюючи їх форму в поведінці (наприклад, спосіб вітатися, відвідування гостей тощо).

Усна народна творчість, така як пісні, казки, прислів'я, приказки, думи, легенди, передає народну мудрість та спосіб життя. Наприклад, народні прислів'я «Добрі діти батькам вінець, а злі діти – кінець» або «Яка вода – такий млин, який батько – такий син» вражають глибокими настановами щодо виховання та спільного життя [9].

Традиційна символіка, така як обереги та національні символи, глибоко впливає на почуття дітей до рідної землі. Ці символи, такі як верба над ставом, калина в лузі, тополя край дороги, переносять глибокі емоції стосовно рідного краю та національної спадщини.

Народні промисли, такі як рушники, народні розписи та іграшки, відображають особливості робітничої діяльності та майстерності народу.

Залучаючись до народознавства, діти дізнаються, що загальні звичаї і традиції існують серед різних народів. Вивчаючи традиційну мудрість та народну творчість, діти засвоюють унікальний характер українського народу. Цей підхід розвиває їхні почуття, знання та колективну взаємодію, що допомагає формувати патріотичні почуття вже на ранніх етапах життя.

Отже, старший дошкільний вік є дуже важливим на етапі формування особистості, зокрема на шляху виховання патріотичних почуттів. Саме в цьому періоді закладаються ключові якості людини, основи сприйняття світу та усвідомлення місця в ньому. Це стає можливим завдяки інтенсивному розвитку фізіологічних та психологічних характеристик дітей у цьому віковому періоді, включаючи становлення мовленнєвої активності, розвиток мислення та уяви.

1.3 Характеристика свят і розваг як засобу виховання патріотичних почуттів у старших дошкільників

Однією з головних рис дошкільного дитинства є внутрішня радісність і веселість, які насичують життя дитини без видимих приводів. Ці почуття природного щастя, які відчувають діти, дозволяють пояснити їх велику енергію та завзятість, що властиві їм у цьому віковому періоді. Дошкільники відчувають потребу в творчому розвитку у будь-якій справі, бачать світ як можливість для постійного вивчення та впізнавання. Це радісне сприйняття життя освітлює їх дитячі дні та впливає на зростання під керівництвом людей, які оточують їх і сприяють їх розвитку. Отож, свята та розваги важливі для дитячого життя, оскільки надається змога долучитись до загальних святкових заходів для дітей, батьків та педагогів.

Свята і розваги, відзначені дітьми дошкільного віку, представляють собою веселі й яскраві події, які об'єднують різні мистецькі форми та впливають на їхні почуття та свідомість. Організація та проведення свят і розваг має позитивний вплив на моральне виховання маленьких дітей. Під час цих заходів діти спільно переживають позитивні моменти, що сприяє розвитку цінностей. Традиції та фольклорні твори, пісні та вірші, пов'язані з Батьківщиною та природою, сприяють народженню патріотичних почуттів. Крім цього, активна участь у святах і розвагах допомагає формувати у дошкільників дисциплінованість та культуру поведінки. Вивчення пісень, танців і віршів, пов'язаних із культурою та природою України, допомагає розширити їхні знання та уявлення про рідну країну, що в свою чергу сприяє їхньому інтелектуальному розвитку [51].

Деякі українські вчені звертали увагу на вплив свят і розваг на патріотичне виховання дошкільників. Зокрема О. Денисюк в своїх наукових роботах розглядає питання патріотичного виховання, зокрема, в контексті різних свят і традицій [24]. С. Ніколаєва досліджує аспекти патріотичного виховання через екологічне виховання, що може включати свята та розваги,

пов'язані із збереженням природи. М. Качур, Н. Саєнко, С. Оришко, К. Чорна, вивчають аспекти використання музичного фольклору у патріотичному вихованні дітей, що може бути пов'язане із святами та розвагами. Ці вчені розглядають різні аспекти патріотичного виховання, а свята та розваги в їхніх дослідженнях виступають як важливий інструмент формування патріотичних почуттів у дітей.

Організація свят і розваг передбачає систематичне та планомірне проведення, зберігаючи загальний ритм життя дошкільного закладу. Усі свята та розваги базуються на конкретних ідеях, які повинні бути доступні кожній дитині. Ці ідеї пронизують весь зміст заходу, а реалізація відбувається через пісні, вірші, танці, хороводи, музику, інсценування та художнє оздоблення [51].

Важливо враховувати, що ідеї свят мають бути зрозумілими для всіх дітей, враховуючи їхні індивідуальні та вікові особливості. Відбір репертуару, таких як вірші, пісні, танці, повинен відповідати віковій групі кожної дитини. Наприклад, для старших дошкільників свята можуть тривати до 45-55 хвилин і мати більш різноманітний репертуар порівняно з молодшими групами.

Рекомендується поєднувати різні види мистецтва у програмі свят і розваг, враховуючи колективне та індивідуальне виконання. Це додає емоційний вплив на дітей і допомагає вирішувати виховні завдання. Додатково, слід забезпечити гармонійну чергуваність різних видів художньої діяльності, враховуючи особливості дитячої стомлюваності та збудливості [9].

За допомогою свят і розваг діти отримують радість і задоволення, тому важливо, щоб кожна дитина мала можливість брати в них участь. Українська народна педагогіка приділяє велику увагу національним святам, які є груповими та фронтальними формами виховання для дітей дошкільного віку.

Національні свята можна поділити на традиційні та календарні, сезонні, які пов'язані із різними порами року. Ці свята, такі як обжинки восени, Святий Миколай та різдвяні свята взимку, Великдень навесні, Івана Купайла та Спас

влітку, грають важливу роль у розвитку дітей, активізуючи їхній інтерес до суспільного життя та національних традицій [51].

В сучасному контексті дошкільної освіти, вихователі повинні використовувати найбільш ефективні форми та методи музичного навчання та виховання. Один із найзначущіших засобів цього завдання – свята та розваги.

Фахівці у галузі дошкільного виховання відзначають, що розваги на ранньому дитячому етапі становлять особливо яскраві події в їхньому повсякденному житті. Ці події приносять не лише радість та естетичне задоволення, а й вирішують важливі виховні та освітні завдання:

- допомагають залучити дітей до спільних естетичних переживань та співпереживань;
- поглиблюють досвід музичних уявлень та розширюють чуттєвий кругозір дітей;
- сприяють розвитку творчих здібностей та фантазії малюків;
- поліпшують музичне сприйняття;
- формують організаторські навички та сприяють створенню дружнього дитячого колективу;
- виховують позитивні моральні якості особистості дитини;
- створюють радісну атмосферу, яка сприяє виникненню позитивних емоцій, важливих для повноцінного формування та розвитку дитячої особистості.

Святкова атмосфера, яскраве оформлення приміщення та костюмів, добре підібраний репертуар та виступи дітей відіграють ключову роль у естетичному вихованні. Активна участь дітей у співах, іграх, хороводах та танцях сприяє покращенню фізичного розвитку та координації рухів, а також допомагає формувати патріотичні почуття у дітей [9].

Українці об'єднувалися зі світом в душевній гармонії та виражали це через унікальні пісенні образи. Від початку березня до кінця червня відбувалися весняні свята та обряди, які носили в собі глибокий смисл. Основними подіями були свята зустрічі весни «Красниця», яке відзначало

пробудження природи та забезпечення родючості землі. В цей час відбувалися ритуали спалення зими, такі як «Мара», та символічне обливання водою, а також розваги для юнаків і дівчат.

Коли природа розцвітала в багряній зелені, люди готувалися до веснянок та гаївок. Ці свята, як правило, відбувалися у квітні або травні, залежно від часу настання весни. Українці традиційно випікали з тіста жайворонків під час цих свят, і діти носили їх, закликаючи весну прийти з радістю та милістю.

Святково вдягнені люди збиралися на луках, бажаючи один одному гарних врожаїв та вдалих посівів. Хлопці готували солом'яного «зимупудало», яке вбирали у старе лахміття та ставили на середину левади. Дівчата з'їжджалися у вишитих сорочках з віночками на головах і спалювали солом'яну ляльку, символізуючи остаточну перемогу весни над зимою [49].

Серед найцікавіших подій були забавні сценки під назвами «Кривий танець», «А ми просо сіяли», «Мак», «Занадився Журавель до бабиних конопель» та інші. Учасниці свят розігрували сцени, пов'язані з обробкою землі, засіванням, прополюванням та збором врожаю. Всі свята закінчувалися масовими хороводами, де дівчата утворювали кола, а Весняночка чи Подоляночка стояла на середині, символізуючи весну в її повному розквіті.

Кожен вихователь розробляє власні варіанти сценаріїв національних свят, впроваджуючи дітей у світ українських народних звичаїв та обрядів. Важливо, щоб фольклорний матеріал був глибоко вписаний у національні традиції. Також актуальною стає задача включення української музичної спадщини до програм свят та розваг для дітей.

З огляду на те, що фольклорний матеріал нерозривно пов'язаний з культурними традиціями, важливо включати дітей до участі у традиційних народних святах та звичаях. Це передбачає попередню підготовчу роботу, під час якої діти вивчають значення певних традицій, їх символи, атрибути, а також зв'язок з народними прикметами та календарем.

Особливу увагу слід приділяти українським народним казкам та творам відомих письменників, які містять згадки про народні свята та звичаї, таких як П. Глібов, В. Верховинець, Л. Українка, І. Франко, Т. Шевченко.

Контакт із народним фольклором дозволяє дітям розкрити характер свого народу, з'ясувати його особливості: доброзичливість, гумор, працьовитість, шанобливе ставлення до плодів праці та уміння передати різноманітні традиційні обряди зі справжнім серцем.

Важлива роль у проведенні свят та розваг належить дорослим (вихователям, батькам, родичам). Діти з надзвичайною радістю беруть участь у своїх виступах, разом із сестрами, братами, батьками, бабусями та дідусями [53].

Спільне виконання номерів та драматизація подій сприяє створенню особливої атмосфери дружнього спілкування між дітьми та дорослими, збагачує духовний світ не лише дошкільнят, а й всіх, хто оточує їх.

Святковий характер фольклорних розваг та свят набуває особливої глибини завдяки участі дітей у виконанні музичних інструментів. Важливу роль у створенні урочистої атмосфери свята грає образотворче мистецтво. Святкові декорації приміщень, барвисті костюми для дітей, реквізит – все це витворює особливу ауру, радісний дух, захоплюючи юних учасників. Важливо, щоб діти брали активну участь у створенні всього цього, не обмежуючись спостереженням за художнім оформленням [51].

Неспроста в ході свята велике значення має ведучий. Він сприяє зрозумінню всього подійного, викликає бадьорий настрій, об'єднує увагу присутніх, інтегрує елементи програми. Основний текст ведучого повинен бути вмотивованим як з точки зору змісту, так і літературної вправності. Ведучий повинен діяти невимушено, розрізняючи мову належним чином, без надмірного напруження. Важливо пам'ятати, що діти – це не актори, і лагідні, розумні слова, жартівливість та допомога в уникненні можливих незручностей є вельми важливими.

Ведучий має добре оволодіти музичним і літературним матеріалом, а також перебігом свята, тому його участь на музичних заняттях і індивідуальних зустрічах з дітьми перед святковим заходом є обов'язковою. Для того, щоб діти не засмучувалися від довготривалого розиння костюмів, їм дають можливість заздалегідь придивитися до них.

Для надання святкового настрою можна не завжди шити нові костюми, іноді достатньо лише додати характерний деталь костюму – віночок, хустку, шапочку з зображенням різних мотивів: тварин, квітів, овочів, фруктів, стрічок тощо.

Приємною традицією в дошкільних закладах є вручення подарунків дітям. Існує багато способів вручення подарунків (сюрпризів): різні види упаковок – пакунки, коробки; покладені в них – у віночку, кавуні, ріпці, рукавичці, під ялинкою, у снігу, у квітковому лузі, великодньому кошику, писанці та багато інших. Це залежить від фантазії музичного керівника і вихователів, а також від тематики свята.

Не можна, щоб одні й ті самі діти, навіть якщо вони виявляють великі здібності, виступали безліч разів, затмарюючи інших учасників. Часті виступи однієї дитини, переодягання можуть призвести до нервового напруження, втоми та спричинити почуття зарозумілості. Включення сором'язливих та менш здібних дітей у святкові події сприяє їх музичному та загальному розвитку [51].

Народне мистецтво переповнене вражаючою енергією. Традиційні ремесла захоплюють дітей, викликають в них захват. Основна мета дорослих полягає в тому, щоб виховувати в дітях любов до народного мистецтва, повагу до праці народних майстрів, гордість за талановитих земляків, спонукати їх прагнути бути подібними та прославити нашу Україну.

Неоціненну роль у вихованні дошкільників відіграє мати, оскільки вона є найголовнішою особою в житті маленької дитини, так само, як і в дорослому житті. Лише два прості склади, які повторюються, «Ма-ма», можуть викликати теплі почуття – лагідні та приємні, здатні зігріти душу навіть у холодну

погоду. Тому в Україні щороку другої неділі травня святкують Свято Матері у дошкільних закладах. У цей день діти виражають свою повагу до своїх матерів (читають вірші, співають пісні, танцюють, беруть участь в розвагах, а також влаштовують активності для матусь та бабусь), просто намагаються пригорнутися, обійняти, поцілувати, подарувати квіти та висловити найтепліші слова подяки. Важливо обирати музичний матеріал для таких свят з особливою увагою, адже мами приходять на свято, щоб відчутти любов своїх дітей. Не можна також забувати про вшанування бабусь – вони є матусями наших матусь, татусів, і також будуть вдячні за привітання від своїх онуків [9].

Фраза «Якщо хочеш пізнати націю – вивчай її свята» має коріння у народній мудрості. Із давніх-давен народні свята впліталися у повсякденну працю. Кожен обряд відбувався лише у певний, точно визначений момент Кола Сварога (Зодіаку, річного календаря). Святкові обряди гармонізувалися з річними фазами небесних світил, за допомогою яких намагалися зміцнити добрі, корисні природні сили та протистояти ворожим енергіям.

Предки українців святкували вісім головних свят: Великдень, Різдво Божича Колодій, Купайло, Зільних (Зелені Свята, Русалії), Боги-Спаси, Свято Врожаю (осіннє рівнодення), Калиту (Андрія). Між цими великими святами відбувалися менші, але значущі: Місяця, Дани, Громниці, Пташине свято, Велеса, Вербиці, Лади, Ярила, Радуниці, Весілля Свічки (Калина), Свято Плуга, Рожаниць, Свято Роду та інші.

Під час свят дорослі та діти спільно брали участь у ритуальних діяннях, супроводжуючи їх музикою, танцями та іграми, а також співали величальні пісні. Свята на пошану Сонця відігравали важливу роль у традиційній культурі. Свята сонячного циклу (Коляда, Великдень, Купайло, Калита) мають корені ще в трипільській культурі та традиціях хліборобського способу життя. Згодом до народних свят додалися церковні: Великдень – Паска, Коляда перетворилася на Різдво Христове, Калита – день Андрія Первозванного, Купайло – свято Івана Купала [58].

Основною метою музичних розваг є збагачення дитини новими музичними враженнями та переживаннями, розваження, закріплення навченого матеріалу та розвиток музично-творчих здібностей. Розважальне використання музики сприяє розкриттю позитивних рис дитячої особистості, розширює педагогічний вплив на всебічний розвиток дошкільників. Емоційні й пізнавальні аспекти в розвагах підвищують інтерес дітей до всього, що відбувається, і створюють позитивну атмосферу в групі.

У процесі проведення музичних розваг музика використовується різними способами: іноді вона виступає в ролі додаткового акценту (у виставах, іграх-драматизаціях, музично-літературних композиціях) для підсилення емоційно-образового змісту, а іноді вона стає основною осередкою (музичні ігри, концерти, дитячі музичні казки, хороводи, дитячі опери, хореографічні мініатюри). Значить, музика може бути або головним компонентом, який розкриває основний зміст розваги, або засобом, що доповнює та збагачує цей зміст. Правильне використання музики у розвагах допомагає не лише добре підібрати музичні твори для налаштування на відповідний настрій та створення відповідної атмосфери, а й має важливе значення для ефективного виховного впливу на дітей. Впізнавання дітьми знайомих мелодій у неочікуваних ситуаціях або незвичному контексті спричиняє емоційне піднесення та допомагає розширити їхні музичні уявлення [61].

Включення раніше вивчених пісень, танців та ігор у розваги принесе дітям радість та задоволення. Зазвичай, музичний супровід розваг здійснюється або від дорослих (пісні, інструментальні композиції), або від дітей (пісні, музичні ігри, елементарна гра на дитячих музичних інструментах і т.д.). При цьому важливо дотримуватися принципу доступності: у першому випадку музика має бути сприйнятною для дітей, у другому – здійснювати виконання з можливістю для дітей.

Слід відзначити, що музику, використовуючи будь-які технічні засоби, цілеспрямовано можна додавати для оформлення театральних сцен, створення

загальної музичної або ритмічної атмосфери, що характерно для деяких видів розваг. Типи музичних розваг для дошкільнят залежать від характеру їх участі: активні, коли діти самі є учасниками та виконавцями (з підтримкою дорослих); пасивні, коли діти виступають як слухачі або глядачі (зазвичай організовані та проводяться дорослими), а мають пізнавальну мету (ознайомлення з творчістю композитора, жанровими особливостями музичного мистецтва, різноманітними аспектами навколишнього світу та життя); комбіновані, коли активними учасниками є як діти, так і дорослі. При цьому зміст таких розваг має бути ретельно спланований, щоб дії дітей та дорослих логічно доповнювали одна одну. Оркестрове, сольне та хорове виконання музики професійними музикантами, відомими хоровими колективами сприяє розвитку естетичного сприйняття музики [51].

Форми розваг можуть виявлятися дуже різноманітними та змінними, оскільки вони залежать не тільки від поставлених цілей та завдань, але також від особливостей жанру використаного репертуару, його тематичної спрямованості та змістовного наповнення: композиції, концерти, вистави, ігри, змагання, вікторини, карнавали, театралізовані заходи тощо.

В той же час існують загальні аспекти, які є характерними для цих розваг. На святах зазвичай відбуваються різні види музичної та творчої діяльності: сольне, ансамблеве, хорове виконання пісень, танців, художнє читання, гра на музичних інструментах, інсценування коротких сценок. Можна організувати концерт, використовуючи один із видів діяльності, наприклад, виступ хору, дитячого інструментального оркестру та інших.

Свята можуть бути тематичними та театралізованими (з виразним оформленням, костюмами, використанням слайд-шоу, фрагментів фільмів та мультфільмів, музичним супроводом). Можливість участі у святах надається старшим дошкільникам. Вони демонструють свої навички товаришам зі своєї групи, а також іншим дітям. Це сприяє розвитку виконавських вмінь, творчої ініціативи та фантазії [51].

Музика в композиціях може виступати як засіб об'єднання різних художніх текстів в єдиний самостійний твір, а також може вигравати важливу роль у цьому творі, забезпечуючи заздалегідь заплановану емоційну динаміку. Музично-літературні композиції створюються на основі монтажу різноманітних художніх літературних творів, що відрізняються жанровою, стильовою, ритмічною та змістовою різноманітністю, призначених для спільного виконання дітьми або дорослими (можливий і спільний виконавський внесок). Велика масовість таких композицій дозволяє залучити практично всіх бажаючих. Проте важливо уникати занадто тривалих та об'ємних композицій, так як лаконічність полегшує їх сприйняття та участь дітей.

Музичні ігри та розваги є захоплюючою формою розваги і можуть бути організовані для дітей усіх вікових груп. Вони об'єднують образність та сюжетність, добре взаємодіючи з музикою. Ігри-забави, що мають гумористичний спрямований та сюрпризи, частіше влаштовуються для дітей молодших груп. Використовуючи музику разом із грою, веселими активностями, вихователь створює природню та емоційну атмосферу для дітей [65].

Ці ігри-забави допомагають переключити увагу дітей, зберегти їх увагу, знизити напругу, створити піднесений настрій та подарувати радість. З цією ж метою їх проводять і для старших дошкільників. Музичні ігри мають більш розгорнутий зміст, ніж просто ігри-забави. У цих розвагах часто з'являється елемент театралізації, додаткові ігрові чи несподівані моменти порівняно зі заняттями, на яких діти навчаються.

Ці додаткові елементи новизни підвищують інтерес дітей, підсилюють їхню активність та відчуття святкового настрою. Перед початком розваг, вихователь та музичний керівник повинні створити позитивну та веселу атмосферу, готуючи дітей до можливих сюрпризів та нових вражень. Ігри-драматизації, інсценування та лялькові вистави – це найпоширеніші форми розваг у дошкільних закладах [65].

Дошкільники з задоволенням відтворюють казкові сюжети, переосмислюють відомі пісні, літературні історії. Ляльковий театр для них перетворюється на справжнє свято. Старші дошкільники можуть влаштовувати невеликі сценки з ляльками для молодших дітей або дітей цієї ж вікової групи.

Отже, розваги та свята в дошкільних закладах є важливим засобом виховання патріотичних почуттів, а також формою організації дозвілля, яка допомагає створити позитивну атмосферу, сприяє розвитку позитивних емоцій у дітей, поглиблює їхню емоційну та музичну чутливість, залучає до колективного співпереживання, сприяє розвитку ініціативи та творчих здібностей. Крім того, вони готують до подальшого культурного та дозвіллевого розвитку в майбутньому, вирощують патріотичні почуття в дітей старшого дошкільного віку.

Висновок до розділу 1

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури визначено, що в сучасних закладах дошкільної освіти значна увага приділяється формуванню патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку, оскільки засвоєння ставлення до своєї країни та корінних цінностей розпочинається ще з раннього дитинства.

Встановлено, що поняття патріотизму охоплює почуття глибокої прив'язаності до своєї Батьківщини. Поняття «Батьківщина» включає в себе всі аспекти життя: територію, клімат, природу, соціальну організацію, мовні особливості та культурний спадок.

Здійснено аналіз педагогічних досліджень, в яких виявлено значний діапазон аспектів цієї проблеми. Зокрема, ця тема досліджувалася класиками педагогічної думки, такими як Г. Ващенко, Б. Грінченко, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський, а також в сучасних дослідженнях Л. Артемової, О. Денисюк, О. Каплуновської, М. Машовець та інших. Ці дослідження розглядають різноманітні методи: вивчення історії України (О. Денисюк), народознавство (А. Богуш, Н. Лисенко), народні ігри (Л. Артемова, Н. Лисенко), фізичні заняття (Н. Пангелова, Є. Яхно), мистецтво (Н. Майборода) та інші методи виховання патріотичних почуттів серед дошкільників.

Встановлено, що на сучасному етапі відсутня комплексна система роботи виховання патріотичних почуттів засобом свят і розваг в дошкільних закладах. Більшість авторів визначають важливість патріотичного виховання дітей дошкільного віку, але не пропонують цілісного підходу до цієї проблеми. Часто дослідження зосереджені на конкретних аспектах, і їхнє обговорення є недостатньо систематизованим.

З'ясовано, що бути патріотом – це означає відчувати глибоке злиття з Батьківщиною. Це складне почуття формується ще в ранньому дитинстві, коли формуються ціннісні установки стосовно навколишнього світу. Проте,

подібно до будь-якого іншого внутрішнього стану, патріотизм виражається і переживається індивідуально. Цей патріотизм безпосередньо пов'язаний з духовністю людини та її глибинними переживаннями. Таким чином, якщо педагог сам не є патріотом, важко сподіватися, що він зможе розбудити в дитині почуття любові до Батьківщини. Це має бути самовільний пробуджений процес, а не нав'язане переживання, адже патріотизм ґрунтується на внутрішньому духовному визначенні.

Доведено, що дошкільний вік є ключовим для формування особистості. Це саме той період, коли визначаються основні якості особистості, погляди на світ, ставлення до себе та інших, а також сприйняття власного місця у світі. Це можливе завдяки активному розвитку фізіологічних та психологічних аспектів дитячого росту, зокрема мовлення, мислення та уяви. Саме на етапі дошкільного дитинства формуються основи свідомості та самосвідомості (діти усвідомлюють соціальні цінності та починають орієнтуватися на моральні норми у своїй поведінці). Цей період відіграє ключову роль у формуванні національної самосвідомості, яка включає у себе розуміння своєї приналежності до нації, відчуття поваги та прив'язаності до національної спадщини, мови, традицій та символіки, а також перших рис національного характеру.

Визначено, що свята та розваги в закладах дошкільної освіти відіграють значущу роль у вихованні патріотичних почуттів дітей. Вони сприяють створенню радісної атмосфери, допомагають розвивати позитивні емоції, поглиблюють розуміння музики та почуття музичності, залучають до спільного переживання, підтримують ініціативу та творчість дітей. Додатково, свята та розваги мають важливу роль у формуванні патріотичних почуттів у старших дошкільників.

РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ СВЯТ І РОЗВАГ

2.1 Виявлення рівня вихованості патріотичних почуттів у старших дошкільників

У даному дослідженні брали участь дві старші групи дітей (15 дітей у експериментальній групі та 16 дітей у контрольній групі, далі позначатимемо як ЕГ та КГ відповідно). Дослідження складалося з трьох послідовних та взаємопов'язаних етапів.

На першому етапі, який був констатувальним, був вивчений рівень вихованості патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку. Для цього були використані такі методи: бесіда, анкетування, педагогічний експеримент та педагогічне спостереження.

Другий етап дослідження, який має формувальний характер, включав в себе розробку системи роботи з виховання у дітей старшого дошкільного віку патріотичних почуттів засобом свят і розваг та її апробацію.

Третій етап дослідження передбачав проведення контрольного обстеження дошкільників з метою визначення ефективності запропонованої нами системи роботи.

На підставі аналізу психолого-педагогічної літератури ми виокремили критерії вихованості патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку: когнітивний, емоційний, діяльнісний.

Ці критерії включають в себе різноманітні показники, які охоплюють найважливіші аспекти, що характеризують якість та кількість цих почуттів. Конкретні показники деталізують вміст кожного з критеріїв.

Наприклад, показниками вихованості патріотичних почуттів старших дошкільників з когнітивного критерію враховувалися: а) рівень знань у сфері

патріотизму; б) обсяг лексичного запасу, пов'язаного з патріотизмом; в) стійкий інтерес до патріотичних тем.

Показниками сформованості патріотичних почуттів дошкільників з емоційного критерію враховувалися: а) відсутність пасивності; б) готовність формувати патріотичні почуття та любов до Батьківщини; в) ступінь розвитку емоційно-ціннісного ставлення до історичної та духовної спадщини України.

Для оцінки діяльнісного критерію були використані такі показники: а) вибір вітчизняних мультфільмів як пріоритетних для перегляду, читання українських народних казок, відвідування музеїв; б) активна участь в святкових заходах.

На основі визначених критеріїв та їх показників було виділено різні рівні вихованості патріотичних почуттів у дошкільників: достатній, середній і низький. Ці рівні відображено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

**Критерії, показники та рівні вихованості патріотичних почуттів
у старших дошкільників**

Рівні	Критерії та показники		
	Когнітивний	Емоційний	Діяльнісний
Достатній	Дитина правильно відповідає на поставлені запитання з історії Батьківщини, про національних героїв, народні традиції, про українських письменників і поетів. Має великий обсяг словника патріотичної спрямованості (Не менше 70% правильних відповідей).	У дитини відсутня пасивність при відповіді на питання, є бажання пізнавати історію, традиції та культуру рідного міста, країни. Характерна активність, ініціативність участі в святкових заходах, присвячених Дню захисника Вітчизни, Дню Перемоги, Дню Міста.	Дитина чує Гімн України і кладе руку на серце; охоче бере участь у заходах суспільно-патріотичної спрямованості, володіє українською мовою

Середній	<p>Майже завжди правильно відповідає на поставлені запитання з історії Батьківщини, про національних героїв, народних традиціях, про українських письменників і поетів. Відзначається середній обсяг словника патріотичної спрямованості (від 30% до 69% правильних відповідей).</p>	<p>Інтерес до вивчення і поповнення знань патріотичної спрямованості не стійкий, проявляється під педагогічним і батьківським впливом.</p>	<p>Переважно позитивно реагує на Гімн України; не завжди бере участь у заходах суспільно-патріотичної спрямованості, володіє українською мовою, але в основному спілкується російською</p>
Низький	<p>Не відповідає на поставлені запитання з історії Батьківщини, про національних героїв, народних традиціях, про українських письменників і поетів або відповідає за допомогою навідних запитань, характерний низький обсяг словника патріотичної спрямованості (менше 30% правильних відповідей).</p>	<p>Пасивна у святкових заходах, присвячених Дню захисника Вітчизни, Дню Перемоги, Дню Міста.</p>	<p>Уникає участі у заходах суспільно-патріотичної спрямованості, на користь іншій більш цікавій діяльності; в процесі міжособистісного спілкування користується російською мовою.</p>

На етапі початкового дослідження ми провели анкетування батьків з метою вивчення чинників, що впливають на формування патріотичних почуттів у дітей. За результатами зібраних даних, ми провели аналіз соціальних характеристик сімей. При цьому було звернуто увагу на такі параметри: освіта батьків, загальний рівень культури сім'ї, фінансове становище, умови проживання, взаємини в родині, наявність шкідливих звичок та стан здоров'я батьків. В результаті, сім'ї було розподілено на три групи: оптимальні (вища освіта батьків, високий культурний рівень,

матеріальне забезпечення, сприятливі умови проживання та здоровий спосіб життя), задовільні (один з параметрів на рівні незадовільності, наприклад, шкідливі звички, погані умови проживання або взаємини в сім'ї) і незадовільні (присутність двох або більше незадовільних параметрів, таких як низький культурний рівень, напружена атмосфера в родині, шкідливі звички та алкогольна залежність).

Під час анкетування батьків було виявлено, що більшість з них мають підвищений інтерес до питань патріотичного виховання своїх дітей.

Другий напрям нашого дослідження передбачав анкетування педагогів для визначення їх пріоритетних напрямів виховання та умов виховання патріотичних почуттів у дітей. З метою досягнення цієї мети ми створили анкету, де педагогам потрібно було оцінити пріоритетність різних напрямів виховання в закладах дошкільної освіти за 10-бальною системою оцінок. Результати анкетування показали, що молоді педагоги (вік менше 30 років, стаж до 10 років) найбільше акцентували увагу на інтелектуальному, художньо-естетичному, моральному та екологічному вихованні.

Після проведеного експериментального дослідження отримані результати вказують на необхідність розробки програми спрямованої роботи з дошкільниками, щоб формувати у них стійкий інтерес до знань про культурну і історичну спадщину своєї Батьківщини, розвивати почуття любові до сім'ї, вулиці, міста та країни. Для досягнення цих цілей важливо також залучити батьків та співпрацювати з педагогами для вдосконалення умов патріотичного виховання в закладах дошкільної освіти.

Третім напрямом нашої роботи стало спілкування з дошкільниками. Аналіз особливостей їхнього патріотичного виховання було проведено індивідуально. Результати діагностичних завдань були зафіксовані в протоколах, після чого проводилася якісна обробка, систематизація та узагальнення цих результатів. Кількісні дані, отримані в результаті аналізу протоколів, були узагальнені і відображені в таблицях.

Для вивчення уявлень дітей про Україну ми провели бесіду з ними, спрямовану на знайомство з рідною країною, державною символікою та народною творчістю. Під час бесіди ми поставили перед дітьми декілька запитань, таких як назва країни, столиця України, народність жителів, назва міста проживання, кольори національного прапора, значення кольорів на прапорі, зображення на гербі України, значення цього зображення, момент виконання гімну України та що вони знають про народні пісні та прислів'я про Батьківщину. Оцінка відповідей проводилася за критеріями, які передбачали надання балів за правильність відповідей.

Отримані результати бесіди були узагальнені та відображені в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Рівень вихованості патріотичних почуттів дітей старшого дошкільного віку за результатами бесіди (констатувальний експеримент)

Група	Рівні вихованості					
	достатній		середній		низький	
Експериментальна	3	20%	7	47%	5	33%
Контрольна	3	19%	8	50%	5	31%

Оцінка дитини за правильність відповідей на 7-10 запитань вказує на досягнення достатнього рівня вихованості її патріотичних почуттів. При 4-6 правильних відповідях відображається середній рівень, тоді як відповіді на менше ніж 4 запитання свідчать про низький рівень патріотичної вихованості даного дошкільника.

Аналіз відповідей, наданих дітьми під час даної бесіди, показав, що їх знання про країну мають нерівномірний характер. Деякі запитання викликали в дітей узагальнені та чіткі відповіді, тоді як інші виявилися неточними, помилковими або взагалі відсутніми. Наприклад, назву країни знають майже всі діти (приблизно 100%), 85% дітей знають столицю України, а 70% – державну мову. 100% старших дошкільників називають місто, де вони проживають. Щодо державних символів, 79% дітей впізнають жовто-

блакитний Прапор, а відносно Гімну та Гербу – цифри становлять відповідно 55% і 55%. Високий рівень знань про символи та пісні Батьківщини проявляється у здатності дітей до адекватної поведінки під час гімну.

Наступний етап дослідження вихованості патріотичних почуттів в дітей полягав у спостереженні за їх діяльністю. Мета цього етапу була у виявленні рівня вихованості патріотичних почуттів. Основні показники для визначення рівнів були наступні:

Низький рівень відображається в поверхневих знаннях про народну культуру, історію Батьківщини, народні традиції. Дитина не проявляє бажання брати участь в народних святах та іграх. Також відзначається пізнавальна інертність та відсутність інтересу до історії Батьківщини та народних традицій. У спілкуванні з оточуючими можуть виникати комунікативні труднощі.

Середній рівень показує неповні знання про народну культуру, історію країни, народні традиції. Дитина виявляє нестійкий інтерес до історії Батьківщини, національних героїв, народних традицій. Вона може бути зацікавлена участю в народних святах та іграх. Дитина володіє деякою увагою до рідної природи та вмінням цінувати її красу. У спілкуванні з іншими вона дотримує норм етикету.

Достатній рівень відображає глибокі знання про народні традиції, історію Батьківщини. Дитина виявляє стійкий інтерес до історії своєї країни, національних героїв та традицій. Вона бере активну участь у народних святах та іграх, має комунікативні навички, дотримує норм етикету та активно долучається до трудової діяльності.

Зібрані під час спостереження дані були систематизовані та внесені до таблиці 2.3.

Результати спостереження за дітьми в різних видів діяльності вказують на те, що лише 22% старших дошкільників під час міжособистісного спілкування використовують українську мову. Додатково, 64% дітей розуміють українську мову та можуть користуватися нею за необхідності

(наприклад, під час занять або під вимогою дорослих), але вони взаємодіють між собою російською. Також, 14% дітей недостатньо розуміють українську мову та головним чином спілкуються російською.

Таблиця 2.3

Рівень вихованості патріотичних почуттів дітей старших дошкільників за результатами спостережень (констатувальний експеримент)

Група	Рівні вихованості					
	достатній		середній		низький	
Експериментальна	3	20%	7	47%	5	33%
Контрольна	3	19%	8	50%	5	31%

Додатково, ми використали методикау «Закінчи історію» для вивчення рівня емоційно-моральної оцінки дітьми морально-патріотичних якостей. Метою було визначити їх ставлення до таких патріотичних рис, як турбота про близьких, дбайливе ставлення до результатів праці, працьовитість та дбайливе ставлення до природи.

У процесі проведення дослідження дитині було представлено наступне завдання: «Я буду розповідати історії, а ти їх закінчи». Далі, для кожної міні-ситуації, що була описана, ставилися питання:

Саша дуже шумно грався машинками, а в сусідній кімнаті спала втомлена мама. До Саші підійшла його сестра Катя і сказала йому ...

Що вона сказала?

Чому вона так сказала?

Як вона вчинила?

Чому ти так думаєш?

Аналогічні питання задавалися для інших ситуацій:

Двірник Марія Петрівна старанно замела двір. Костя сидів на лавці і спостерігав за її роботою. Повз проходив хлопчик, який розгорнув цукерку і кинув папірець на чисто підметену землю. Костя наздогнав його і сказав ...

Діти будували місто. Оля не хотіла гратися, вона стояла поруч і дивилася, як грають інші. До дітей підійшла вихователька: «Час обідати. Кубики треба скласти в коробку. Попросіть Олю вам допомогти». Оля відповіла ...

Тарас і Петрик гралися у дворі і побачили, що біля будинку хтось посадив саджанець дерева. Петрик підійшов до нього, став трясти і розгойдувати його. Тарас побачив це і сказав ...

Аналіз результатів:

За 1 бал – дитина здатна оцінити дії інших дітей.

За 2 бали – дитина може визначити позитивні або негативні аспекти поведінки дітей, але без формулювання моральних норм і мотивації своїх оцінок.

За 3 бали – дитина може назвати моральну норму, правильно оцінити дії дітей, але без додаткової мотивації своїх оцінок.

За 4 бали – дитина вказує на моральну норму, коректно оцінює поведінку дітей та обґрунтовує свої оцінки.

Оцінка загального рівня емоційно-моральної оцінки морально-патріотичних якостей дітьми базується на сумі балів за всі 4 історії:

Від 16 до 12 балів – достатній рівень;

Від 11 до 8 балів – середній рівень;

7 балів і менше – низький рівень.

Всі ці результати занесені до таблиці 2.4 для подальшого аналізу.

Підсумковий аналіз нашої дослідницької роботи надав нам висновки щодо загального рівня вихованості патріотичних почуттів у старших дошкільників. Отримані результати, що стосуються як експериментальної, так і контрольної групи, зображено у таблиці 2.5 та на рисунку 2.1.

Таблиця 2.4

Рівень вихованості патріотичних почуттів старших дошкільників за результатами методики «Закінчи історію» (констатувальний експеримент)

Група	Рівні вихованості					
	достатній		середній		низький	
Експериментальна	4	27%	6	40%	5	33%
Контрольна	4	25%	7	44%	5	31%

Таблиця 2.5

Загальний рівень вихованості патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку (констатувальний експеримент)

Група	Рівні вихованості					
	достатній		середній		низький	
Експериментальна	3	20%	7	47%	5	33%
Контрольна	3	19%	8	50%	5	31%

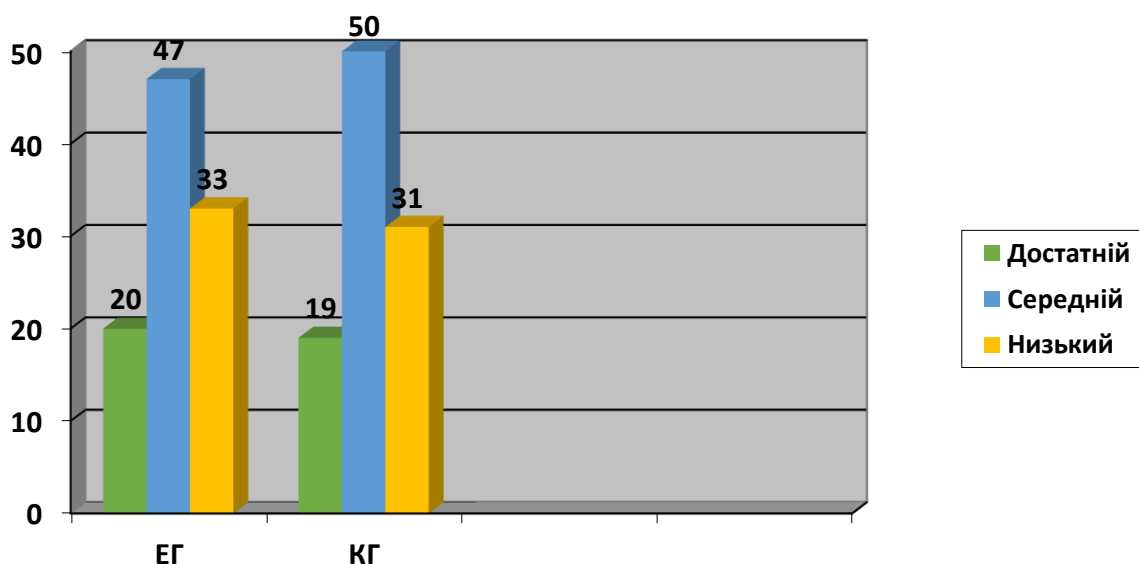

Рис. 2.1 Рівень вихованості патріотичних почуттів старших дошкільників на констатувальному етапі дослідження

Підбиваючи підсумок констатувального етапу нашого дослідження, було встановлено, що лише 20% дітей з експериментальної групи та 19% з

контрольної групи виявили достатній рівень вихованості патріотичних почуттів. Ці діти правильно відповідали на запитання з історії Батьківщини, національних героїв, народних традицій, а також проявляли великий обсяг патріотично налаштованого словника (не менше 70% правильних відповідей). У них також виявлялася активність та бажання вивчати історію, традиції та культуру своєї країни, що підтримувалося їхньою ініціативністю в участі в різноманітних святкових заходах, пов'язаних з патріотичною спрямованістю. Такі діти також виявляли повагу до національних символів, наприклад, під час прослуховування Гімну України клали руку на серце, а також володіли українською мовою.

Середній рівень продемонструвала група старших дошкільників, з якою ми працювали, становила 47% у експериментальній групі та 50% у контрольній групі. Ці діти також зазвичай правильно відповідали на запитання, пов'язані з історією Батьківщини, національними героями, народними традиціями та великими постатями української літератури. У них був середній рівень патріотично налаштованого словника (від 30% до 69% правильних відповідей). Виявлений інтерес до навчання та розвитку патріотичних знань та цінностей, однак цей інтерес часто виникав під впливом дорослих. Вони також мали позитивне ставлення до національних символів, але іноді не демонстрували активної участі у святкових заходах чи використанні української мови.

Низький рівень вихованості патріотичних почуттів виявлений у 33% дітей експериментальної групи та 31% дітей контрольної групи. Ці діти зазвичай не відповідали на запитання, пов'язані з історією Батьківщини, національними героями, народними традиціями, або відповідали з допомогою навідних питань. У них був низький рівень патріотично налаштованого словника (менше 30% правильних відповідей). Ці діти виявляли недостатній інтерес до святкових заходів, пов'язаних із патріотичною тематикою, і в основному уникали їх, надаючи перевагу іншим видам діяльності. Вони також

в основному спілкувалися російською мовою під час міжособистісного спілкування.

У висновках було встановлено, що низький рівень сформованості патріотичних почуттів у дітей з експериментальної та контрольної груп відбувався приблизно на одному рівні. Однак, результати дослідження показали, що середні та достатні рівні вихованості патріотичних почуттів виявлені у тій частині дітей, які правильно відповідали на запитання, спілкувалися українською мовою, проявляли активність та бажання вивчати культуру та історію своєї Батьківщини. Тому, подальший етап нашої роботи мав на меті визначити ефективні шляхи системності роботи, що допоможе подолати дану проблему.

2.2 Система роботи з виховання патріотичних почуттів у старших дошкільників засобом свят і розваг

Наш підхід до роботи включав низку складових елементів: мету, завдання, закономірності, принципи, чинники, зміст, організаційні форми, методи, засоби, педагогічні умови та очікувані результати. Важливо створити інтегрований підхід, який об'єднує різні аспекти виховання та використання різноманітних засобів для досягнення патріотичних цілей. Наша система роботи з виховання патріотичних почуттів у старших дошкільників за допомогою свят і розваг містила наступні складники:

1. Проведення святкових заходів та занять. Організація святкових заходів, присвячених важливим подіям в історії України, наприклад, Дня Незалежності, Дня захисника Вітчизни тощо. Заняття, спрямовані на розкриття значущих етапів історії та культури України, використання відповідних методик для дошкільників.

2. Вивчення та впровадження в освітній процес традицій та обрядів, пов'язаних з українською культурою.

3. Влаштування свят, де діти можуть брати участь у традиційних українських іграх, піснях та танцях.

4. Використання українських народних пісень та музики на святках і розвагах.

5. Організація музичних заходів та концертів, де діти можуть виступати та вивчати національні мелодії.

6. Проведення театралізованих вистав, що розповідають про важливі етапи історії України.

7. Активна участь дітей у рольових іграх, де вони відображають події чи визначних особистостей з історії країни.

8. Організація майстер-класів із виготовлення національних символів, народних ремесел тощо.

9. Залучення дітей до творчих процесів, що сприяє їхньому власному залученню до української культури.

10. Проведення екскурсій до історичних та культурних місць, що мають значення для України.

11. Використання віртуальних засобів для пізнання важливих об'єктів історії та культури.

Ця система має сприяти інтеграції патріотичних цінностей у розважальний та освітній контекст для старших дошкільників.

Виховання патріотизму серед дітей старшого дошкільного віку у нашому дошкільному закладі мало тривекторний підхід, включаючи освітню роботу зі старшими дошкільниками, співпрацю з батьками та підвищення професійної компетентності педагогічних працівників закладу дошкільної освіти.

Конкретно, для дітей ми реалізовували це шляхом організації занять з акцентом на патріотичне виховання, створення виставок малюнків, екскурсій до музеїв, проведення свят з патріотичною тематикою тощо. Для батьків ми створювали «Сімейні клуби», організовували батьківські збори, консультації, та проводили заходи, спрямовані на виховання патріотичних почуттів. А для

педагогів організовували семінари, майстер-класи, навчальні заходи, які допомагали підвищити їхню компетентність та знання у сфері патріотичного виховання.

З самого початку перебування дітей у закладі дошкільної освіти ми вважали за необхідне знайомити їх з національними духовними цінностями, сприяючи розвитку таких морально-етичних принципів, як почуття власної гідності, колективізму, бажання допомогти слабшому, прагнення уникати конфліктних ситуацій, повага до старших та любов до рідних.

Підтримуючи цей підхід, нам важливо було ознайомлювати дітей з історією і сучасним життям своєї рідної країни, вивчати національних героїв та видатних особистостей. Це допомагало сформувати у них почуття гордості за свій народ. Такі заняття включали пізнавальні бесіди, які розкривали теми, такі як «Початок нашої держави», «Богатирі давньої України», «Славні козаки» тощо. Також ми показували дітям пам'ятки культури та архітектури їхнього міста, розповідали про історичні події, що відбувалися на цих місцях, і намагалися створити цікаві та пізнавальні заняття за допомогою художніх творів, фотознімків, мультфільмів та інших засобів.

Твори Антіна Лотоцького, такі як «Княжа слава», «Володимир Великий», «Історія України», «Легендарні оповідання про початки Києва» та інші, виявились цікавими для дошкільнят. Ми приступали до детального обговорення кожного твору з дітьми, ставлячи перед ними не лише запитання, які відтворювали зміст твору, але й ті, що спонукали до роздумів і допомагали зрозуміти значення подій минулого для сьогодення.

Наприклад, при читанні творів про народження Київської Русі, ми старалися засвоїти з дітьми факти про трьох братів і сестру, пов'язаних з заснуванням Києва, а також розібрати, чому саме так називається столиця України. Також ми спільно розмовляли про стародавній Київ як культурний центр та місто-фортецю, яке захищало від загарбників.

Ми звертали увагу дітей на те, що усі, як дорослі, так і діти, захищали своє рідне місто. Це сприяло формуванню почуття гордості за рідне місто та

його історію. Для цього ми також використовували поезію відомих авторів, таких як Юрій Кругльак, Роман Завадович, Іванна Савицька.

Крім того, ми розповідали дітям про досягнення українців у мистецтві, спорті та суспільному житті. Важливо було, щоб діти знали про сучасних видатних спортсменів, діячів мистецтва, громадських діячів, які відзначалися милосердям, мужністю, відвагою та активною громадянською позицією.

Наша мета полягала не лише в збагаченні дітей знаннями, але й у формуванні позитивного ставлення до суспільних явищ, базового оптимізму щодо майбутнього нашої держави, сприяючи вихованню патріотичних почуттів у молодших поколінь.

Організоване в закладі дошкільної освіти етносередовище сприяло ознайомленню дітей з національною культурою та створенню відповідної атмосфери. В інтер'єрі та екстер'єрі закладу дошкільної освіти ми активно використовували елементи українського традиційного мистецтва та побуту. Одна з групових кімнат була оформлена як українська світлиця, де присутні були мальована піч, глиняний та дерев'яний посуд, столи і лави, старовинне ліжко, скриня з полотнами, рушниками, одягом, вінками та жіночими прикрасами. Інтер'єр прикрашали яскраві розписи та вишиті рушники, а на покуті була ікона. Підлога та лави були застелені домотканими килимами, а на ліжку лежали ліжник і вишиті подушки. Також були присутні прядка і мотовило.

Українська світлиця стала популярним місцем для дітей, де вони мали можливість ознайомитися з українським народним мистецтвом, вивчали розписи, які можна використовувати на заняттях з декоративного малювання та аплікації. Тут також проводились заняття з народознавства. Діти з зацікавленістю сідали на старовинне ліжко, лави чи навіть на килим, слухаючи розповіді вихователя, народні казки, загадки, примовки, скоромовки тощо. У цьому особливо допомагала наявність народних пісень та мелодій, які виконувалися як у записі, так і від вихователів і дітей.

Крім цього, ми створили в груповій кімнаті український куточок, де діти вивчали культуру, літературу та традиції українського народу. Тут також проводились фольклорні заходи, включаючи посиденьки з батьками відповідно до народного календаря.

Елементи ознайомлення з національною культурою впроваджувалися в усі види занять і повсякденне життя групи. Підсумком нашої роботи було проведення свят, які були результатом спільних зусиль дітей та дорослих у сфері народного словесно-поетичного, музичного, танцювального та драматичного мистецтва. Крім цього, ми організували веселий ярмарок та розваги, присвячені народознавчій тематиці.

Велика увага приділялася ознайомленню дітей з їхнім рідним краєм та поглибленню розуміння історичних та державних символів українського народу, таких як Прапор, Герб та Гімн. Окрім національної та державної символіки, ми висвітлювали народну спадщину України, яка включала в себе вишиті рушники, вінок, червону калину, вербу, криницю та журавля. Для цього ми організували окремі заняття з народознавства, використовуючи фотографії, відеопрезентації та образотворчу діяльність, що сприяло більш глибокому засвоєнню тематики та викликало інтерес.

Народознавчий матеріал використовувався в різних аспектах життєдіяльності дітей. Це допомагало їм краще розуміти, що вивчення власного народу є ключем до розкриття своєї власної ідентичності. Систематичність в роботі з народознавством сприяла формуванню основ патріотичної свідомості.

Початки патріотизму закладалися в родині, тому ми дуже активно залучали батьків вихованців до нашого освітнього процесу. Ми створювали інформаційні куточки для батьків, де щоденно розміщували інформацію, пов'язану з тематикою дня.

Проводилися інтерактивні вікторини для батьків та дітей, де темою стали народні традиції України, досягнення видатних українців тощо. Ми

організували також бесіди під назвами «Україна очима дітей» та «Я пишаюся своєю країною, тому що...».

Батьків також було залучено до організації різноманітних виставок та подій у приміщеннях закладу дошкільної навчальної. Фотовиставки на теми «Природні дива України», «Відкрий для себе Україну», «Події, що змінили Україну», «Україна й українці» були організовані в співпраці з батьками. Також родини взяли участь у створенні міні-експозицій народної казки, а також в конкурсі архітектурних проєктів «Рідне місто (село) у майбутньому».

Ми також заохочували батьків брати участь у фізкультурних розвагах та святах, які мали патріотичну спрямованість, такі як «Відважні козаки», «Мужні прикордонники», «Вправні фермери» тощо.

Було проведено тематичний тиждень патріотичного виховання, під час якого було узагальнено результати нашої роботи. Ми визначили переможців конкурсів, вікторин, міні-проєктів, а також відзначили активних учасників. Крім того, були зазначені напрями для подальшої роботи.

З метою підвищення професійної майстерності педагогів ми проводили заняття в рамках «Школи професійних знань» з різних тем, таких як «Виховання патріотизму в різних видах діяльності», «Уроки доброти і патріотизму», «Роль книги та медіапростору в духовному розвитку дитини», «Виховання громадянина за поглядами Василя Сухомлинського», «Методи патріотичного виховання старших дошкільників», «Вплив українського фольклору на виховання патріотичних почуттів старших дошкільників».

В рамках практичного заняття «Інтелект-карта і навчання» педагоги навчалися складати інтелект-карти для різних аспектів патріотичного виховання. На основі цих карт ми визначили систему патріотичного виховання для кожної вікової групи, що забезпечило єдність підходу до завдання. Інтелект-карти допомогли систематизувати інформацію з різних тем і візуально показати зв'язки між ними. Крім того, їх можна було постійно поповнювати і вдосконалювати під час роботи з дітьми. Ми розробили інтелект-карти для різних тем, таких як «Моя Україна – це...», «Моя мирна

Україна», «Україна – єдина країна», «Корисні копалини моєї країни», «Природа України» та інші.

Колективний перегляд різних педагогічних методів (наприклад, музичні заняття, образотворча діяльність, рольові ігри, художня праця) дав змогу вчителям побачити ефективність інтерактивного навчання та продемонструвати переваги моделювання поведінки дітей у різних життєвих ситуаціях.

Засвоєння інноваційних педагогічних методів (у тому числі мультисенсорних, психо-технологій, методів підвищення самоповаги, казкових подорожей, гуманістичної педагогіки на основі кордоцентризму В. Сухомлинського, «Театру етичних мініатюр» та інших) та сприяння їх активному використанню педагогами у їхній роботі допомогло їм визначити оптимальні засоби, форми та методи роботи для конкретних вихованців. Це також забезпечило засвоєння дітьми моральних цінностей та різних способів взаємодії з навколишнім світом.

Завдяки такому комплексному підходу можна досягти основної мети – формування громадянина-патріота України, який активно сприяє будівництву незалежної демократичної правової держави. Діти вчать дбати про національну безпеку, знати свої права та обов'язки, а також цивілізовано їх відстоювати. Підтримка єднання українського народу та встановлення миру та гармонії в суспільстві також стає невід'ємною частиною цієї роботи.

Отже, святкові заходи та розваги відіграють важливу роль у вихованні патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку. Важливо проводити національні свята з систематичністю, запроваджувати українські народні звичаї та обряди. При цьому важливим є щоб фольклорний матеріал був нерозривно пов'язаний з національними традиціями. Крім того, актуальною стає інтеграція українського музичного фольклору у дитячі свята та розваги.

2.3 Аналіз результатів впровадження системи роботи з виховання патріотичних почуттів у старших дошкільників

Для оцінки ефективності системи роботи з метою сприяння розвитку патріотичних почуттів у старших дошкільників були проведені контрольні дослідження.

Основною метою контрольного етапу експерименту було визначення результативності запропонованої системи роботи з виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку. Здійснення аналізу кількісних і якісних змін проводилося згідно з кожним з критеріїв вихованості патріотичних почуттів шляхом порівняння результатів констатувального та контрольного етапів експерименту.

Для виявлення рівня вихованості патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку після проведення формувального етапу дослідження були використані завдання, аналогічні завданням на констатувальному етапі. Аналіз результатів контрольного дослідження за кожним критерієм вихованості патріотичних почуттів був проведений. Подані дані представлені у таблицях 2.6, 2.7, 2.8.

Таблиця 2.6

Рівень вихованості патріотичних почуттів дітей старших дошкільників за результатами бесіди (контрольний експеримент)

Група	Рівні вихованості					
	достатній		середній		низький	
Експериментальна	5	33%	9	60%	1	7%
Контрольна	4	25%	9	56%	3	19%

Повторне проведення розмови з дітьми підтвердило успішність реалізованого експерименту. Розуміння патріотизму у дітей піднялося з рівня середнього до високого (кількість позитивних відповідей значно збільшилася). У дошкільників розширилися знання про історію свого рідного краю, відомих земляків, герб міста та його найстарішу будівлю, а також історію її створення.

Таблиця 2.7

Рівень вихованості патріотичних почуттів у старших дошкільників за результатами спостережень (контрольний експеримент)

Група	Рівні вихованості					
	достатній		середній		низький	
Експериментальна	5	33%	9	60%	1	7%
Контрольна	4	25%	9	56%	3	19%

Таблиця 2.8

Рівень вихованості патріотичних почуттів у старших дошкільників за результатами методики «Закінчи історію» (контрольний експеримент)

Група	Рівні вихованості					
	достатній		середній		низький	
Експериментальна	5	33%	9	60%	1	7%
Контрольна	4	25%	9	56%	3	19%

В результаті проведеної діяльності, ми отримали дані щодо загального рівня вихованості патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку. Отримані результати, які відносяться до експериментальної та контрольної груп, зобразили у таблиці 2.9 та на рисунку 2.2.

Таблиця 2.9

Загальний рівень вихованості патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку (контрольний експеримент)

Група	Рівні вихованості					
	достатній		середній		низький	
Експериментальна	5	33%	9	60%	1	7%
Контрольна	4	25%	9	56%	3	19%

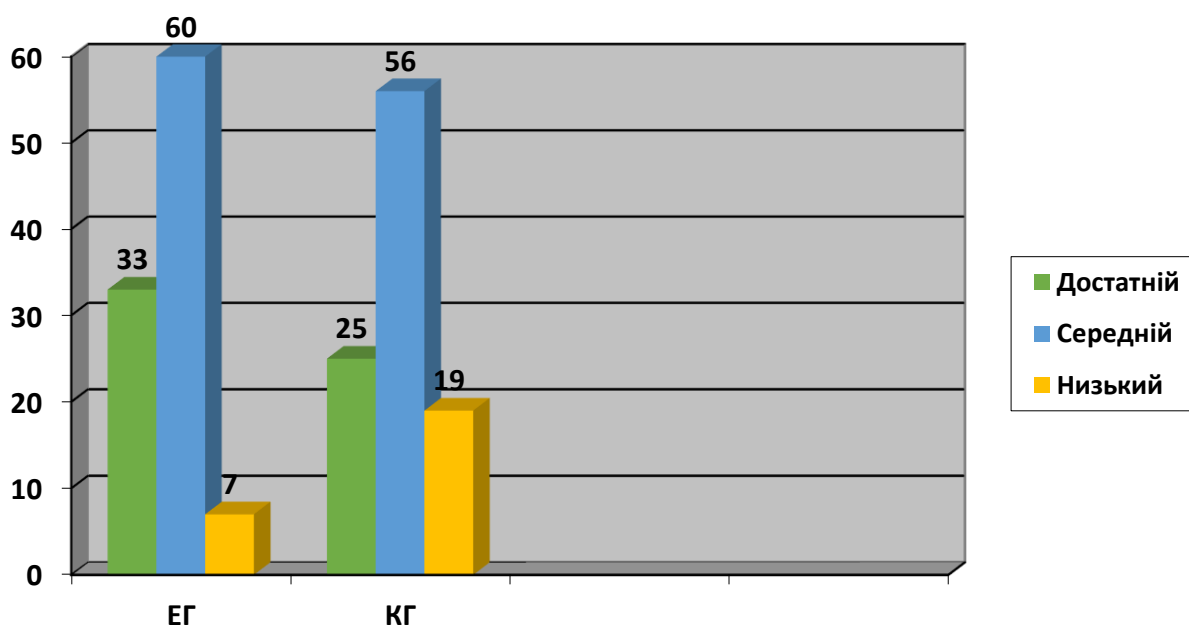

Рис. 2.2 Рівень вихованості патріотичних почуттів у старших дошкільників на контрольному етапі дослідження

Загальний аналіз результатів контрольного етапу дослідження свідчить про те, що високий рівень вихованості патріотичних почуттів був відзначений у 33% респондентів експериментальної групи (ЕГ), та 25% у контрольній групі (КГ). Діти з цієї групи демонстрували правильні відповіді на запитання, пов'язані з історією Батьківщини, національними героями, народними традиціями, українськими письменниками і поетами. Вони мали широкий словник патріотичної спрямованості (не менше 70% правильних відповідей). Ці діти виявляли відсутність пасивності при відповідях, мали бажання дізнатися більше про історію, традиції та культуру свого рідного міста та країни. Вони проявляли активність і ініціативу на святкових заходах, присвячених Дню захисника Вітчизни, Дню Міста. Діти цієї групи, слухаючи Гімн України, віддавали шану, брали активну участь у подіях суспільно-патріотичного спрямування та володіли українською мовою.

Також, численно значна група старших дошкільників, на яких вплинув досліджуваний експеримент, показала перехід на середній рівень – 60% у експериментальній групі та 56% у контрольній групі. Ці діти майже завжди правильно відповідали на запитання, пов'язані з історією Батьківщини,

національними героями, народними традиціями, українськими письменниками і поетами. У них був середній обсяг словника патріотичної спрямованості (від 30% до 69% правильних відповідей). Інтерес до поглиблення знань патріотичної спрямованості був нестійким, зазвичай з'являвся під впливом педагогічних та батьківських впливів. Діти цієї групи відповідали позитивно на Гімн України, не завжди брали активну участь у заходах суспільно-патріотичного характеру, володіли українською мовою, але в основному спілкувалися російською.

Знижений рівень вихованості патріотичних почуттів виявлено у 7% дітей експериментальної групи (ЕГ) та 19% дітей контрольної групи (КГ). У цих дітей спостерігалася відсутність або недостатня відповідь на запитання з історії Батьківщини, про національних героїв, народні традиції, українських письменників і поетів, або вони використовували навідні запитання для відповідей. У цих дітей спостерігався обмежений словник патріотичної спрямованості (менше 30% правильних відповідей). Вони пасивно ставилися до святкових заходів, присвячених Дню захисника Вітчизни, Дню Міста. Ці діти уникали участі в подіях суспільно-патріотичного характеру, віддаючи перевагу іншим цікавим заняттям. В процесі міжособистісного спілкування вони використовували російську мову.

Для оцінки якості функціонування системи роботи ми також провели додаткове опитування батьків дошкільників. За результатами анкетування було встановлено, що позитивні результати в оцінці важливості та актуальності патріотичного виховання своїх дітей були відзначені 78% батьків у експериментальній групі порівняно з 66% у контрольній групі.

Загальний погляд на відповіді педагогів, отримані після проведення контрольного етапу дослідження, підтвердив підвищення професійної компетентності та інформованості з питань патріотичного виховання старших дошкільників (100% опитаних педагогів віддали перевагу патріотичному вихованню).

Аналіз отриманих після контрольного етапу результатів вказує на те, що показники критеріїв, що оцінювали загальний рівень вихованості патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку, в експериментальних групах зазнали більших змін порівняно з показниками контрольної групи.

Отже, дані контрольного етапу експерименту підтверджують нашу гіпотезу, де зазначено, що вихованості патріотичних почуттів у старших дошкільників засобом свят та розваг може бути ефективним за наступних педагогічних умов: розробка патріотично спрямованих сценаріїв свят і розваг; створення предметно-розвивального середовища для патріотичного виховання; активізація взаємодії закладу дошкільної освіти та сім'ї з метою виховання у старших дошкільників патріотичних почуттів.

Висновок до розділу 2

Запровадження педагогічних умов з виховання патріотичних почуттів дітей старшого дошкільного віку у рамках експерименту дозволяє зробити такі висновки:

Для оцінки рівня вихованості патріотичних почуттів у старших дошкільників була створена програма обстеження, яка включає: 1) методику проведення обстеження; 2) систему розподілу отриманих результатів за критеріями та їх показниками.

Засновуючись на аналізі психолого-педагогічної літератури, для оцінки рівня сформованості патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку були виділені наступні критерії: когнітивний, емоційний, діяльнісний.

Враховуючи виділені критерії та показники, були визначені рівні сформованості патріотичних почуттів у старших дошкільників: достатній, середній, низький. Кожний етап дослідження спрямовувався на оцінку рівня сформованості конкретного критерію вихованості патріотичних почуттів за допомогою спеціально підібраних діагностичних методик.

Показники вихованості патріотичних почуттів у старших дошкільників за когнітивним критерієм включали: а) рівень патріотичних знань; б) обсяг словника патріотичної спрямованості; в) ступінь стійкого інтересу до патріотичних питань.

Показники вихованості патріотичних почуттів у дошкільників за емоційним критерієм включали: а) відсутність пасивності; б) готовність до формування патріотичних почуттів, позитивне ставлення до Батьківщини; в) рівень розвитку емоційно-ціннісного ставлення до історичної та духовної спадщини України.

Діяльнісний критерій оцінювався через такі показники: а) пріоритетність вибору вітчизняних мультфільмів, читання українських народних казок, відвідування музеїв; б) активна участь у святкових заходах.

Загальні результати першого етапу дослідження вказують на те, що достатній рівень вихованості патріотичних почуттів виявлено лише у 20%

учасників експериментальної групи та 19% в контрольній групі. Ці діти демонстрували вміння правильно реагувати на запитання щодо історії Батьківщини, національних героїв, народних традицій, українських письменників і поетів. Вони володіли широким запасом патріотично спрямованих слів (не менше 70% правильних відповідей) та не проявляли пасивності під час відповідей, мали бажання досліджувати історію, традиції та культуру рідного міста та країни. Вони активно брали участь у святкових заходах, спеціально присвячених Дню захисника Вітчизни, Дню Перемоги, Дню Міста. Діти, почувавши національний Гімн України, виявляли свою відданість, а також брали активну участь у суспільно-патріотичних заходах, підтримували українську мову.

Досить чисельна була група старших дошкільників, які відповідно до діагностики перебували на середньому рівні – 47% у експериментальній групі та 50% в контрольній групі. Вони зазвичай правильно реагували на запитання щодо історії Батьківщини, національних героїв, народних традицій, українських письменників і поетів. Їхній запас патріотично спрямованих слів був на середньому рівні (від 30% до 69% правильних відповідей). Інтерес до поглиблення знань патріотичної спрямованості був не постійним і виявлявся під впливом педагогічних та батьківських втручань. Діти переважно позитивно сприймали Гімн України, але не завжди брали активну участь у суспільно-патріотичних заходах, мали російську мову спілкування, незважаючи на володіння українською мовою.

Низький рівень вихованості патріотичних почуттів спостерігався у 33% учасників експериментальної групи та 31% у контрольній групі. Ці діти не відповідали на запитання щодо історії Батьківщини, національних героїв, народних традицій, українських письменників і поетів або робили це з використанням підказок. Вони мали обмежений запас патріотично спрямованих слів (менше 30% правильних відповідей) та були пасивними на святкових заходах, спеціально присвячених Дню захисника Вітчизни, Дню Перемоги, Дню Міста. Вони уникали участі в суспільно-патріотичних заходах

на користь інших цікавих занять, і в міжособистісному спілкуванні використовували російську мову.

Отже, вихідний рівень вихованості патріотичних почуттів у дітей експериментальної та контрольної груп на початку формувального етапу дослідження був приблизно однаковий.

З метою підвищення рівня вихованості патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку в експериментальній групі було реалізовано наступні педагогічні умови: розробка сценаріїв святкових заходів та розваг з акцентом на патріотичну спрямованість; створення предметно-розвивального середовища, спрямованого на виховання патріотичних почуттів; активізація взаємодії закладу дошкільної освіти та сім'ї з метою виховання у старших дошкільників патріотичних почуттів.

Запропонована система роботи з виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку в дошкільних закладах передбачала комплексний підхід, який включав: освітньо-виховну роботу з дітьми старшого дошкільного віку; взаємодію з батьками дітей, спрямовану на підвищення патріотичної свідомості; підвищення професійної компетентності педагогічних працівників дошкільних навчальних закладів.

Для дошкільників рекомендували організовувати заняття з акцентом на патріотичне виховання; проводити виставки дитячих малюнків; організовувати екскурсії та відвідування музеїв; організовувати свята з патріотичною спрямованістю та інші заходи.

Для батьків рекомендували організовувати «Сімейні клуби», батьківські збори, консультації та лекції з патріотичної тематики, сприяли створенню генеалогічних дерев, організовували дозвілля з акцентом на патріотичні цінності.

Для педагогів рекомендували організовувати семінари, круглі столи, майстер-класи, а також вдосконалювати свою кваліфікацію шляхом участі в курсах підвищення кваліфікації та консультування.

Підсумкові результати для контрольної та експериментальної груп вказують на такий розподіл: 25% дітей в контрольній групі та 33% у експериментальній групі мали достатній рівень вихованості патріотичних почуттів; 56% дітей в контрольній групі та 60% у експериментальній групі перебували на середньому рівні; 19% дітей в контрольній групі та 7% у експериментальній групі мали низький рівень вихованості патріотичних почуттів.

Отже, отримані дані після проведеного контрольного експерименту підтверджують гіпотезу нашого дослідження, яка стверджує, що процес виховання патріотичних почуттів у старших дошкільників виявляється ефективним за таких педагогічних умов: розробки та впровадження сценаріїв святкових заходів та розваг з чітким патріотичним спрямуванням; створення спеціального предметно-розвивального середовища, спрямованого на активне формування патріотичних почуттів; активізація взаємодії закладу дошкільної освіти та сім'ї з метою виховання у старших дошкільників патріотичних почуттів.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Проведене дослідження підтвердило ключові твердження сформульованої гіпотези та сприяло висновкам наступного характеру:

У сфері педагогіки представлений широкий спектр досліджень цієї проблематики. Ця тема аналізується в роботах видатних педагогів, таких як Г. Ващенко, Б. Грінченко, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський, а також сучасних науковців, таких як Л. Артемова, О. Денисюк, О. Каплуновська, М. Машовець, О. Стаєнна тощо. В їхніх дослідженнях досліджуються різноманітні аспекти: історія України (О. Денисюк), народознавство (А. Богуш, Н. Лисенко), роль гри, особливо народної (Л. Артемова, Н. Лисенко), важливість занять фізичною культурою (Н. Пангелова, Є. Яхно), вплив мистецтва (Н. Майборода) та умови формування патріотичних почуттів у дошкільників, такі як міжетнічна родина (М. Машовець).

З'ясовано, що більшість авторів акцентують на значущості та необхідності патріотичного виховання дітей дошкільного віку, але не пропонують єдиної системи роботи у цьому напрямі. Здебільшого дослідження, пов'язані з вихованням патріотизму в дітей дошкільного віку, зосереджені на окремих аспектах цієї проблеми. Тим часом аналіз діяльності закладів дошкільної освіти виявив низку невирішених питань, пов'язаних з патріотичним вихованням дошкільників.

Дослідження вказує, що дошкільний вік є ключовим періодом у становленні особистості. У цей час формуються основні риси і якості особистості, утворюються основи світогляду, ставлення до себе, оточуючого світу та місця людини у ньому. Це можливо завдяки активному розвитку фізіологічних і психологічних здібностей дітей у цьому віковому періоді, таких як мовлення, мислення, уява тощо. Саме під час дошкільного дитинства закладаються основи свідомості та самосвідомості (дитина починає усвідомлювати суспільні цінності та керуватися моральними нормами у своїй поведінці). Цей період є особливо чутливим для створення основ національної самосвідомості, що включає усвідомлення належності до своєї нації,

пробудження любові та поваги до національної мови, традицій, символіки та формування ключових рис національного характеру.

Для визначення ступеня розвитку патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку була розроблена програма обстеження, яка включала: 1) методiku проведення обстеження; 2) систему класифікації отриманих результатів за критеріями та їхніми показниками. З врахуванням аналізу науково-педагогічної літератури щодо оцінки рівня вихованості патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку були виділені такі критерії: когнітивний, емоційний, діяльнісний.

За основу взявши ці критерії та їх показники, були встановлені категорії рівнів вихованості патріотичних почуттів у старших дошкільників: достатній, середній, низький. На різних етапах дослідження було проведено визначення рівня вихованості конкретних аспектів патріотичних почуттів завдяки спеціально розробленим методикам.

Сумарні результати першого етапу дослідження вказують на те, що високий рівень вихованості патріотичних почуттів був зафіксований лише у 20% дітей в експериментальній групі та 19% в контрольній групі. У цих дітей спостерігалися правильні відповіді на питання, пов'язані з історією Батьківщини, знання про національних героїв, усвідомлення народних традицій, знання про українських письменників та поетів. Вони володіли великим запасом слів і виразів із патріотичного контексту (не менше 70% правильних відповідей). Діти активно виявляли інтерес до вивчення історії, традицій та культури свого міста та країни. Вони виявляли ініціативу та брали активну участь у святкових заходах, присвячених Дню захисника Вітчизни, Дню Міста. Діти цієї групи під час прослуховування Гімну України відкладали руку на серце та охоче брали участь у суспільно-патріотичних заходах, володіли добре українською мовою.

Досить значна кількість старших дошкільників виявила середній рівень вихованості патріотичних почуттів, згідно з результатами діагностики – 47% в експериментальній групі та 50% в контрольній групі. Вони майже завжди

правильно відповідали на запитання, пов'язані з історією Батьківщини, національними героями, народними традиціями, українськими письменниками і поетами. У цих дітей спостерігався середній обсяг слів та виразів із патріотичного контексту (від 30% до 69% правильних відповідей). Їх інтерес до поглибленого вивчення патріотичних аспектів був викликаний педагогічним і батьківським впливом. Діти цієї групи більшість часу позитивно реагували на Гімн України; хоча не завжди брали активну участь у заходах з патріотичною спрямованістю, володіли українською мовою, проте переважно спілкувалися російською.

Низький рівень вихованості патріотичних почуттів був зафіксований у 33% дітей в експериментальній групі та 31% в контрольній групі. Ці діти майже не відповідали на запитання, пов'язані з історією Батьківщини, національними героями, народними традиціями, українськими письменниками і поетами, або відповіді надавалися з допомогою навідних питань. Обсяг слів та виразів із патріотичного спектра був дуже обмеженим (менше 30% правильних відповідей). Ці діти не брали активної участі у святкових заходах, присвячених важливим подіям для країни, таким як День захисника Вітчизни, День Міста. Вони віддавали перевагу іншим заняттям, відсутність інтересу до участі в суспільно-патріотичних подіях була помітною. У процесі спілкування вони переважно користувалися російською мовою.

Отже, вихідний рівень вихованості патріотичних почуттів був приблизно однаковим у дітей експериментальної та контрольної груп на початку формувального етапу дослідження.

З метою збільшення рівня вихованості патріотичних почуттів у старших дошкільників було виконано наступні педагогічні умови у експериментальній групі: розробка планування свят та заходів з патріотичною спрямованістю; створення спеціального оточення для розвитку патріотичних почуттів; активізація взаємодії закладу дошкільної освіти та сім'ї з метою виховання у старших дошкільників патріотичних почуттів.

Система роботи з виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку передбачала реалізацію тривекторного підходу, який включав освітньо-виховну роботу з дітьми, співпрацю з батьками та підвищення професійного рівня педагогічного колективу. Для дітей цей підхід включає проведення патріотично орієнтованих занять, організацію виставок малюнків, екскурсій та свят. Для батьків передбачено організацію «Сімейних клубів», батьківських зборів, консультацій. Педагоги отримували можливості підвищити свою компетентність через семінари, круглі столи, майстер-класи та курси підвищення кваліфікації.

В результаті проведеного дослідження контрольна та експериментальна групи демонструють наступні результати: 25% дітей в контрольній групі та 33% у експериментальній групі досягли достатнього рівня вихованості патріотичних почуттів, 56% (КГ) та 6% (ЕГ) – середнього рівня, 19% (КГ) та 7% (ЕГ) – низького рівня.

Після аналізу результатів контрольного зрізу можна зробити висновок, що показники загального рівня вихованості патріотичних почуттів в дітей старшого дошкільного віку в експериментальних групах зазнали значних змін у порівнянні з показниками контрольної групи.

Результати контрольного експерименту підтверджують гіпотезу дослідження, яка стверджує, що процес виховання патріотичних почуттів у старших дошкільників засобом свят і розваг буде ефективним при виконанні певних педагогічних умов: розробки сценаріїв свят та розваг; створення предметно-розвивального середовища для патріотичного виховання та активізація взаємодії закладу дошкільної освіти та сім'ї.

Отже, мета дослідження досягнута, гіпотеза підтверджена, а завдання виконані. Треба зауважити, що проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів розглянутої проблеми і може послужити основою для подальших досліджень з питань патріотичного виховання старших дошкільників.